

YUNANİSTAN BATI TRAKYASI'NDA AZINLIĞIN KİMLİK HAKKI VE AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İÇTİHADI

*THE RIGHT TO IDENTITY OF THE WESTERN THRACIAN MINORITY IN GREECE: IN THE
CONTEXT OF EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS JURISPRUDENCE*

Araştırma Makalesi
Burak SAYGILI*

ÖZ

Batı Trakya'daki azınlığın etnik kimliğinin yadsınması hususu, azınlık mensuplarının ifade hürriyeti ve dernek kurma özgürlüğü bağlamında analiz edilmesi gereken bir konuyu ifade etmektedir. Batı Trakya'daki azınlığın salt dinsel kimlik üzerinden tanınmasına dönük Yunanistan'ın benimsemiş olduğu resmî tutum, azınlık derneklerinin Türk olarak isimlendirilmesi veya dernek tüzüklerinde etnik Türk kimliğine referansta bulunulması halinde sorunlar yaşanmasına sebep olmaktadır. Nitekim Yunanistan'daki yargısal süreçler, ilgili derneklerin tescil edilmemesi veya feshedilmesi ile neticelenmektedir. Azınlığın etnik kimliğinin yadsınmasına dayanan bu tutumun azınlık kavramının barındırdığı nesnel unsurlar ve azınlık mensuplarının öz tanımlama hakkı bağlamında sorunsallaştırılması mümkündür. Söz konusu yaklaşım biçimi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin bağlayıcılığı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarının etkin biçimde icrası bakımından da üzerinde durulması gereken bir sorun başlığını ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Azınlık Hakları, Yunanistan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Örgütlenme Özgürlüğü, Azınlık Kimliği

ABSTRACT

The denial of the Western Thrace minority's ethnic identity warrants scrutiny through the lens of freedom of expression and freedom of association. Greece's official policy of recognising this minority solely on

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1731990

Makalenin Geliş Tarihi: 01.07.2025

Makalenin Kabul Tarihi: 30.08.2025

* Arş. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı

E-posta: bsaygili@nku.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0083-5273

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

the basis of religious identity creates systematic difficulties whenever minority associations identify themselves as ‘Turkish’ or include references to an ethnic-Turkish identity in their articles of association. Indeed, judicial proceedings in Greece have resulted in the non-registration or dissolution of the relevant associations. This position—grounded in a rejection of the minority’s ethnic identity—can be problematised in light of the objective elements that define a “minority” and the right of minority members to self-identification. It likewise raises a significant concern for the binding force of the European Convention on Human Rights and for the effective execution of the judgements of the European Court of Human Rights.

Keywords: Minority Rights, Greece, European Court of Human Rights, Freedom of Association, Minority Identity

EXTENDED SUMMARY

Muslims of Western Thrace, which includes Turks, Pomaks and Roma people, display certain internal ethnic, linguistic and cultural differences, but the vast majority of this minority group identify themselves as Turkish. The Turkish identity of the minority in Western Thrace is supported by both objective factors and the self-expressions of members of the minority. Greece’s official position on the matter is to emphasize that, under the Lausanne Treaty, the minority was recognised solely on a religious ground. This position is criticised as a denial of the ethnic identity of the minority community in Western Thrace.

Although there is no consensus on the definition of “minority,” it is clear that the concept has objective elements related to religious, linguistic and cultural ties. The subjective elements concerning how minority members define themselves are likewise important. In this respect, the legal documents within both the United Nations and the Council of Europe provide instructive and informative guidance. Even though the European Convention on Human Rights (ECHR) does not directly refer to minority rights, it is possible to link various rights covered by the Convention to minority rights. The case-law of the European Court of Human Rights (ECtHR), which considers the Convention as a living document and interprets it dynamically, also provides a framework in this context.

It is clear that the Lausanne Treaty, which established the foundation for peace between Turkey and Greece, holds particular significance in terms of the rights of the minority in Western Thrace. While Greece’s official position asserts that the Lausanne Treaty recognises the group only as a Muslim minority, critics not only offer alternative interpretations of the Lausanne Treaty but also refer to Greece’s obligations arising from other treaties.

Judicial proceedings in Greece demonstrate that difficulties have arisen when the minority in Western Thrace identifies itself as Turkish and organizes under this identity. In cases brought before the European Court of Human Rights, the Greek authorities have argued that referring to the minority as “Turkish” poses a threat to Greek public order. The cases of Sadık Ahmet, the Evros Prefecture Minority Youth Association,

the Cultural Association of Turkish Women of the Prefecture of Rodopi and the Turkish Union of Xanthi illustrate this tendency. Obstacles faced by organisations based on a Slav-Macedonian identity, though not directly related to Turkish minority of Western Thrace, likewise shed light on Greece's overall approach.

The judicial processes related the minority's right to identity also highlight the gap between Greek national judiciary and European Court of Human Rights jurisprudence. The Greek Supreme Court's (Areios Pagos) decision regarding the Xanthi Turkish Union is especially significant: it separated the text of the European Convention of Human Rights from the case law of the European Court of Human Rights, and upheld the dissolution of the association, citing the restrictions on the freedom of assembly and association provided for in the Convention.

According to the Supreme Court, other reasons justifying the dissolution of the Xanthi Turkish Union include a clause on the expulsion of members holding views contrary to its program and the aim of spreading the principles of the Turkish Revolution among minority members. This stance, which is based on an extremely skeptical perspective and lacks realistic assessments, relies on an overly conservative interpretation of the restrictions permitted under the Convention. The continuing failure to secure restitutio in integrum in this matter remains on the Council of Europe's agenda with regard to Greece.

The multidimensional nature of the concept of minority requires an inclusive perspective that takes into account linguistic, religious, and cultural elements. A democratic and pluralistic society must protect right of members of minorities to define themselves. This right is intimately connected to the freedom of association and obliges that references by Western Thrace residents to their ethnic Turkish identity not be treated as a threat to public security. At the same time, this approach must also recognize denominational, linguistic, and ethnic diversity within minorities. The presence of Pomaks and Roma—some of whom distinguish their identity from the Turkish identity—reminds us that ethnic diversity must not be ignored. Likewise, the fact that both Sunnis and Bektashis form parts of the minority makes it imperative to recognise and consider denominational differences. Rather than imposing a fixed, rigid and single identity on individuals, adopting a pluralistic concept of minority identity—grounded in both objective and subjective elements—appears to be a reasonable solution. Such an approach is consistent with the freedoms of expression and association protected by the ECHR and the case law of the ECtHR.

GİRİŞ

Yunanistan'daki Müslüman azınlık, ülkedeki nüfusun yüzde birinden fazlasını oluşturmakta olup bu nüfusun büyük bölümü Batı Trakya'da yaşamaktadır¹. Genellikle

¹ Söz konusu Müslüman azınlık kavramı, ülke dışından Yunanistan'a ulaşan kayıtsız Müslüman göçmenleri kapsamamaktadır. Minority Rights Group, 'Turks and Pomaks in Greece' (World Directory

kendilerini Türk olarak tanımlayan Batı Trakya Müslümanları, etnik köken olarak Türk, Pomak ve Roman olmak üzere farklı kökenlere sahiptir². Söz konusu azınlığın dinsel bir topluluk olarak tanındığını vurgulayan Yunan makamlar, ilgili topluluktan Batı Trakya Müslümanları ve Müslüman Yunanistan vatandaşları olarak söz etmektedir. Bu tutum, ilgili topluluğun dinsel olarak farklılığını gözetmekle birlikte etnik bir azınlık olarak tanınmasına mesafeli bir yaklaşımı içermektedir.

Azınlığın etnik kimliğine dair Yunan makamlarının mesafeli tutumu, azınlık mensuplarının teşkilatlanma hakkını da etkileyen bir yöne sahiptir. Batı Trakya Türklerinin kurdukları derneklerin isminde “Türk” tabirinin kullanılması ve dernek tüzüklerinde azınlığın Türk kimliğine dair ifadelerin bulunması halinde karşılaşılan güçlükler, yargısal süreçlere konu olmaktadır. Bu bağlamda Yunan makamlarınca yaygın olarak benimsenen tutum, Lozan Antlaşmasında azınlığın dinsel bir temelde tanındığını vurgulamaktadır. Bu durum, Batı Trakya’da Müslüman bir azınlığın varlığının kabul edildiğini fakat ilgili azınlığın etnik-Türk kimliği etrafında teşkilatlanmasına dair olumsuz bir yaklaşımın benimsendiğini göstermektedir.

Batı Trakya’daki azınlığın etnik kimliğinin ifadesi ve bunun etrafında teşkilatlanmasına dair hususların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde davalara konu olması, bu meselenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sistematigi içerisinde analiz edilmesini lüzumlu kılmaktadır. Esasen AİHS, azınlık haklarına ilişkin doğrudan hükümler içermese de Sözleşmenin çeşitli maddelerinin azınlık hakları ile ilişkilendirilmesi mümkündür. Yaşayan bir belge olarak kabul edilen Sözleşmenin dinamik yorumu da göz önüne alındığında³ AİHM içtihatlarının konuya dair yol gösterici

of Minorities and Indigenous Peoples, September 2018) <<https://minorityrights.org/communities/turks-and-pomaks/>> accessed 14.04.2025.

² Batı Trakya Müslümanlarının etnik kökenlerine hakkında keskin tahminlerde bulunmak güçtür. Yaklaşık olarak 100.000 kişiden oluştuğu ifade edilen Batı Trakya Müslümanlarının takriben yüzde ellisinin Türk, yüzde otuz beşinin Pomak, yüzde on beşinin Roman olduğu düşünülmektedir. ibid.

³ AİHS’nin yaşayan bir belge olarak ifade edilmesi, Sözleşme metninin canlı organizmalar gibi gelişime ve değişime açık olarak görüldüğünü belirtmektedir. Sözleşmeyi ilk kez “yaşayan bir belge” olarak nitelendiren Tyrer v. Birleşik Krallık kararından itibaren birçok kararda bu yaklaşımı tespit etmek mümkündür. Sözleşmenin “günümüz koşulları ışığında” değerlendirildiğine dair ifadeler de benzer bir yaklaşımı içermektedir. Sözleşmenin güncel koşullara uygun yorumlanacağını belirten Marckx v. Belçika kararı, bu bağlamda önemli bir temel oluşturmaktadır. Yaşayan belge doktrini, AİHS’nin zamanın şartlarına ve toplumsal devinime uygun olarak yorumlanmasını ifade etmektedir. Bunun yorum metodolojisi açısından karşılığı, dinamik yorum yöntemidir. Böylelikle geçmişte ihdas edilmiş olan

bir rota oluşturduğu görülmektedir. Fakat ilerleyen bölümlerde de açıklanacağı üzere AİHM standartları ile Yunan ulusal makamlarının konuya bakışı arasında tam bir uyumdan bahsetmek mümkün değildir. Özellikle de İskeçe Türk Birliği'ne ilişkin AİHM kararı ve bunun ardından Yunanistan'da yaşanan süreç; azınlık hakları, teşkilatlanma özgürlüğü ve AİHS'in etkin biçimde icrasına dair taahhütler bakımından mühim bir sorunsalı oluşturmaktadır. Bu bağlamda öncelikle azınlık kavramı ve Yunanistan'daki azınlık kimliği kısaca incelenecek, ardından da azınlığın örgütlenmesi ve kendi kimliğini ifade hakkı kapsamında AİHM içtihadının genel perspektifi ele alınacaktır. Daha sonra ise etnik kimlik bağlamında Yunan ulusal makamlarından AİHM'e uzanan süreç, ilgili kararlar çerçevesinde tahlil edilecektir.

I. AZINLIK KAVRAMI

Azınlık kavramının tanımı üzerinde bir konsensüs oluşmasa da BM ve Avrupa Konseyi kapsamındaki sözleşmeler üzerinden bazı unsurları tespit etmek mümkündür. BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin azınlık haklarının korunmasına ilişkin 27. maddesi, azınlık mensuplarının kendi kültürlerini yaşama, dini inançlarını beyan etme ve icra etme ile dillerini kullanma haklarından söz etmektedir. BM İnsan Hakları Komitesi Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt-Komisyonunun özel raportörlüğü ile görevlendirilen Capotorti'nin 27. madde kapsamında formüleştirdiği tanım, azınlık kavramının kapsamlı biçimde açıklanması bağlamında fikir vermektedir. Buna göre azınlık şöyle tanımlanmaktadır:

“Azınlık; bir devletin nüfusunun geri kalanına kıyasla sayısal bakımdan daha az olan ve egemen olmayan bir konumda bulunan, mensupları o devletin vatandaşı olan, nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel veya dilsel nitelikler ihtiva eden ve örtük de olsa kültürlerini, geleneklerini, dinlerini veya dillerini muhafaza etmeye yönelik dayanışma bilinci taşıyan gruptur.”⁴

norm; süreç içerisinde gelişmekte, ilerlemekte ve yeniden anlam kazanmaktadır. Söz konusu yorum yöntemi, Sözleşmenin sağladığı korumanın daha etkili ve pratik olmasına imkân sağlamaktadır. Dolunay Şama, ‘Yaşayan Bir Belge Olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ (Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2023) 9-48. Tyrer v. Birleşik Krallık kararı için bkz. Tyrer v. United Kingdom (App. no. 5856/72) ECtHR 25 April 1978 Court. Marckx v. Belçika kararı için bkz. Marckx v. Belgium, (App no. 6833/74) ECtHR 13 June 1979 Court (Plenary).

⁴ Azınlık haklarına ilişkin Capotorti'nin raporu için bkz. Francesco Capotorti, ‘Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities’ (United Nations 1979) (UN Doc. E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1). Capotorti'nin formülü; farklılık, sayı, başat olmama, vatandaşlık ve azınlık

Capotorti'nin formülü, azınlığın tanımına ilişkin fikir verse de uluslararası hukuk literatüründe bu kavramın tanımında dair bir uzlaşıya varılamamıştır. BM metinlerinde genellikle etnik, dinsel veya dilsel azınlıklardan söz edilmesine karşılık Avrupa'daki hukuki belgelerde daha ziyade ulusal azınlıklar tabiri kullanılmaktadır. Venedik Komisyonunun ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin konuya ilişkin farklı tanımlar önermesi, durumu daha karmaşık hale getirmektedir. Avrupa Konseyi kapsamında kabul edilmiş olan Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi de ulusal azınlık kavramı için bir tanım öngörmemektedir⁵.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı kapsamında Yunanistan'ın da temsil edildiği Cenevre'deki Ulusal Azınlıklar konulu Uzmanlar Toplantısı'nda 1991 yılında hazırlanan rapor, ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarına dair uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesine vurgu yapmakta ve bunun münhasıran belirli bir devletin iç hukuk meselesi olarak telakki edilemeyeceğini belirtmektedir⁶. Bu durum, azınlık haklarının ulusal hukuk mekanizmalarının da ötesinde uluslararası hukuk mekanizmaları çerçevesinde korunmasını ifade eden yaklaşımın bir tezahürüdür. Yunanistan'ın Avrupa Konseyi üyeliği ve bu çerçevede AİHS'nin öngördüğü yargı mekanizmasına dahil olması, bu çerçevede ayrıca önemlidir. Bu tablo, azınlık kavramını bütünüyle tarif eden bir tanımda uzlaşamadığını fakat azınlık mensuplarına ilişkin

bilinci olmak üzere beş unsuru temel almaktadır. Baskın Oran, *Küreselleşme ve Azınlıklar* (İmaj 2009) 67). Grup-içi belirleyici ortak özelliklerin bulunması azınlık kavramına ilişkin objektif unsurları, kişinin grup ile aidiyet bağının olması da subjektif unsuru oluşturmaktadır. Oğuz Demiralp, 'Azınlıklar Hukuku', (2002) 23 Uluslararası Suçlar ve Tarih/International Crimes and History 21. BM İnsan Hakları Komitesinin azınlık haklarına ilişkin 23 No'lu Genel Yorumu; belirli bir taraf devlette etnik, dinsel veya dilsel bir azınlığın varlığının o taraf devletin kararına bağlı olmadığını fakat bunun nesnel kriterlerle tespit edilmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir. Human Rights Committee, CCPR 'General Comment No. 23: Article 27 (Rights of Minorities)' (8 April 1994) Para. 4.

⁵ Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme, Yunanistan tarafından imzalanmış fakat onaylanmamıştır. Sözleşme metni için bkz. Framework Convention for the Protection of National Minorities (opened for signature 1 February 1995, entered into force 1 February 1998) ETS No 157 <<https://rm.coe.int/168007cdac>> accessed 16.04.2025. Ulusal azınlık ve etnik azınlık kavramlarının her ikisi de tarihsel miras, gelenek ve kültür unsurlarına referansta bulunmakla birlikte ulusal azınlık kavramındaki "ulusal" terimi, azınlığın üçüncü bir devletle akrabalık ilişkisini ima etmektedir. Christos L. Rozakis, 'The international protection of minorities in Greece' in Kevin Featherstone and Kostas Ifantis (eds), *Greece in a Changing Europe: Between European Integration and Balkan Disintegration?* (Manchester University Press 1996) 96.

⁶ Conference on Security and Cooperation in Europe, 'Report of the CSCE Meeting of Experts on National Minorities', Geneva 1991 <<https://www.osce.org/files/f/documents/4/3/14588.pdf>> accessed 16.04.2025.

yükümlülüklerin uluslararası sahada korunmasına dair yaygın bir kabulün bulunduğunu göstermektedir.

II. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE YUNANİSTAN'DAKİ AZINLIK KİMLİĞİ

Batı Trakya'daki Müslüman azınlıkla ilgili sürecin analizi, Yunanistan'ın Osmanlı'dan bağımsızlığı sonrası gelişen tarihsel aşamaları incelemeyi gerektirmektedir. Örneğin azınlıkların korunması bağlamında Viyana Antlaşması'nın ardından gelişen süreç, Londra Protokolü üzerinden Yunanistan'ı etkilemiş görünmektedir. Söz konusu Protokolün 5. maddesi; Müslüman azınlığın mülkiyet hakkını, kamu hizmetinde yer alma hakkını ve eşitliğini korumaktadır. 1913 tarihli Atina Antlaşması ise Yunanistan'ın bu husustaki sorumluluklarını genişletmektedir. Zira ilgili Antlaşma, Yunanistan'ın geçmiş yükümlülüklerinin yanı sıra Müslüman azınlığın müftü seçimi hakkını da korumaktadır. Antlaşmasının kabulü sırasında Batı Trakya topraklarının Yunanistan'a dahil olmadığı, dolayısıyla bu hükümlerin Batı Trakya için uygulanamayacağı iddiası; konuya ilişkin öne sürülen savlar arasındadır. Yunanistan tarafından imzalanmış olan Sevr Antlaşmasının 1. maddesi ise Yunanistan'da yaşayan herkesin eşit haklardan yararlanacağını belirtmekte; 8. madde kapsamında da Müslüman azınlık kurumlarının kendi dilleri ile eğitim hakkı garanti altına almaktadır. Antlaşmanın 14. maddesi, spesifik olarak Müslüman vakıflarını ilgilendiren hükümler içermektedir. Antlaşmanın ilk paragrafına göre Yunanistan için öngörülen yükümlülüklerden Yunanistan'a dahil olan topraklarda yaşayan kişiler de yararlanacaktır. Yunanistan'ın konuya dair yaklaşımı ise Lozan Antlaşması'nın kabulünün ardından Sevr hükümlerinin geçerli olmadığı yönündedir⁷. Fakat Lozan Antlaşması, azınlıkların korunmasına ilişkin Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilen daha önceki antlaşmaların sona erdiğine dair bir hüküm içermemektedir. Önceden akdedilmiş olan antlaşmalardaki hükümler ile Lozan'da kabul edilen hükümler arasında bir bağdaşmazlık bulunmadığı için zımni bir sona ermeden söz etmek de isabetli değildir. Lozan'da yer alan Fransız temsilci Laroche'un sözleri de bu durumu teyit etmektedir:

⁷ Alpay Öztürk, 'The Evolution of the Minority Rights and the Continuity and Change of the Greek Minority Policies in Western Thrace' (Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2005) 73-77.

“Söz konusu andlaşma, Yunanistan’ın ve Türkiye’nin daha önce doğrudan doğruya yüklenmiş bulundukları yükümlerden hiçbirini değiştiremez. Konferansın, bu çeşit yükümleri kaldırmak ya da doğrulamak yetkisi de yoktur”. Bu durum; Yunanistan, Fransa, Japonya, İtalya ve Britanya arasında imzalanmış olan ve Yunan Sevr’i olarak bilinen Yunanistan’daki Azınlıkların Korunmasına Dair Antlaşma’nın azınlık haklarına dair hükümlerinin devam ettiği anlamına gelmektedir⁸.

Batı Trakya’daki azınlığın statüsü ve hakları ile ilgili gündemin odak noktasını, Lozan Antlaşmasının yorumu oluşturmaktadır. Antlaşmanın üçüncü bölümünü oluşturan maddelerde Türkiye’deki gayrimüslim azınlıkların haklarından söz edilirken Antlaşmanın 45. maddesi, Türkiye’de gayrimüslim azınlıklar için tanınan bu hakların Yunanistan’daki Müslüman azınlık için de tanındığını belirtmektedir⁹. İlgili Antlaşmada azınlık haklarının dinsel farklılık üzerinden açıklanması, Yunanistan’ın Batı Trakya’daki azınlığı salt dinsel temelde tanımasına ilişkin argümanın temelini oluşturmaktadır. Öte yandan İmroz ve Bozcaada’daki yerel yönetime ilişkin özel bir hüküm ihtiva eden Antlaşmanın 14. maddesi, konu bağlamında farklı bir noktaya da işaret etmektedir. Zira 14. madde, Yunanistan ve Türkiye arasındaki nüfus mübadelesinden söz ederken Rum ve Türk nüfus mübadelesinden bahsetmektedir. Bu durum, Lozan Antlaşmasının etnik kimliklere dair hiçbir referansta bulunmadığı argümanını desteklemektedir. Lozan Antlaşması gereğince 30 Ocak 1923 tarihli Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ise Müslüman dininden Yunan uyruklulardan söz etse de Sözleşmenin Yunan ve Türk halklarının mübadelesi şeklinde isimlendirilmiş olması, ilgili azınlığın etnik kimliğinin de nazara alınmasının lüzumuna dair fikir vermektedir¹⁰.

Tarihsel süreç, azınlık kimliğine ilişkin Lozan Antlaşması hükümlerinin her dönem aynı şekilde yorumlanmadığını göstermektedir. Zira Türk kimliğinin de gözetilmesine dair geçmiş dönemden birtakım örnekler mevcuttur. Örneğin Marshall

⁸ Sevin Toluner, ‘Lozan Barış Andlaşması ve Azınlıkların Korunması Sorunu’, (1995) 15(1-2) MHB 74. Türk Sevr’inin hukuken hiç doğmadığı ve yürürlüğe girmediği kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu durum, Sevr yükümlülüklerinin Türkiye Cumhuriyeti için geçerli olduğu anlamına gelmemektedir.

⁹ Treaty of Lausanne, (signed 24 July 1923, entered into force 6 August 1924) 28 LNTS 11.

¹⁰ Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol, 30 Ocak 1923. <<http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-sozlesmesi/>> accessed 23.04.2025.

Papagos Yasası olarak bilinen ve azınlığın eğitimine ilişkin çıkarılan 3065/1954 sayılı yasada azınlık okullarından Türk okulları olarak söz edilmiştir.¹¹ Fakat ilerleyen dönemde Batı Trakya'daki azınlığın etnik kimliğini görmezden gelen yaklaşım öne çıkmıştır. Nitekim 28 Ocak 1972 tarihli kanun hükmünde kararname ile “Türk” okullarının adı “azınlık” okulları olarak değiştirilmiştir¹². Sonraki süreçte de Yunanistan'daki hâkim yaklaşım, azınlığın Türk kimliği üzerinden değil Müslüman kimliği üzerinden tanımlanması şeklinde gelişmiştir¹³.

Azınlığın kendisini tanımlama hakkı bağlamında dile getirilen argümanlardan birisi, azınlık mensubu bireylerin kendilerini Türk olarak tanımlayabilecekleri fakat bunun kolektif bir kimlik olarak tanınmayacağı şeklindedir. Azınlık mensuplarının kurumlarında ve kuruluşlarında “Türk” tabirinin kullanılmasının yargısal süreçlere konu olması ve devamında mahkumiyetlerin gerçekleşmesi de bu perspektif ile izah edilmektedir¹⁴. Fakat azınlık mensuplarının bireysel olarak kendilerini Türk olarak tanımlamalarına imkân verilmesi ile kolektif kimlik olarak Türk kimliğinin tanınması arasındaki sınırın fazlasıyla bulanık olduğu görülmektedir. Zira kişinin kendisine ilişkin

¹¹ Öztürk (n 7) 94, 95. Karagiannis; Yunanistan'ın ve Türkiye'nin NATO'ya katılma sürecinin iki ülkeyi birbirine yakınlaştırdığını, “Müslüman” tabirinin resmî belgelerde “Türk” tabiri ile değiştirilmesi eğiliminin de bununla bağlantılı olduğunu iddia etmektedir. Nitekim Yunanistan, bu dönemde Doğu Bloğunun bir parçası olan Bulgaristan'ın Batı Trakya'ya yönelik iddialarını önlemeyi temel hedef olarak belirlemiştir. Bu durum, Pomakların Türk kimliği altında ifade edilmesinde etkilidir. İlerleyen süreçte ise Yunanistan'ın politikası değişmiş ve azınlık toplumu Müslümanlık üzerinden tanımlanmıştır. Evangelos Karagiannis, ‘The Pomaks in Bulgaria and Greece: Comparative Remarks’ (2012) 8 Euxeinos.

¹² Kalliopi Boussiakou, ‘The Legal Status of the Muslim Minority in Western Thrace: Efficacy of the Present Regime in the Light of Current International Human Rights Law’, (PhD Thesis, University of Kent, December 2003) 124.

¹³ Batı Trakya'daki azınlığa dair Yunanistan'ın yükümlülüğü hususunda genel anlamda iki yaklaşımdan söz etmek mümkündür: Bunlardan ilki, azınlık haklarına ilişkin korumayı dinsel (ve dilsel) haklarla sınırlı ele almayı vurgularken diğer yaklaşım, azınlığı etnik bir grup olarak görme eğilimindedir. Birinci yaklaşım, özellikle Türkiye-Yunanistan arasındaki kriz dönemlerinde güçlenirken ikinci yaklaşım da Türkiye-Yunanistan arasındaki yakınlaşma dönemlerinde güç kazanmaktadır. Christos L Rozakis, ‘The international protection of minorities in Greece’ in Kevin Featherstone and Kostas Ifantis (eds), *Greece in a Changing Europe: Between European Integration and Balkan Disintegration?* (Manchester University Press 1996) 105. 1950’li yılların ortalarında Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin gerginleşmesi, azınlığın etnik kimliğine dair politika değişikliğini etkilemiş görünmektedir. Yunanistan’da 1967’de tesis edilen askeri cunta, bu konuda sert bir politikayı öne çıkarmıştır. 1974’teki Kıbrıs Krizi de durumun daha fazla ağırlaşmasına sebep olmuştur. Evelin Verhás, ‘Batı Trakya’daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi’ (Avrupa Azınlık Hakları Grubu, Eylül 2019) 6.

¹⁴ Iris-Kalliopi Boussiakou (n 12) 72.

etnik bir tanımlamada bulunması, belirli bir kolektif kimliğe aidiyet hissini de beraberinde getirmektedir.

III. AZINLIĞIN ÖRGÜTLENMESİ VE KENDİ KİMLİĞİNİ İFADE HAKKI BAĞLAMINDA AİHM İÇTİHADİ

Azınlık kavramına ilişkin tanım sorunu, azınlıklar hukukuna dair standartlar ve koruma mekanizmaları ile bu husustaki ulusal takdir marjı; azınlık mensuplarının örgütlenmesine ve kendilerini ifade haklarına dair AİHM içtihadı ile ilişkilendirilebilecek unsurlar arasındadır. Bu çerçevede değerlendirilebilecek olan Gorzelik kararı, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme de dahil olmak üzere uluslararası antlaşmalarda ulusal azınlık teriminin tanımlanmadığını belirtmektedir. Uluslararası ve ulusal hukukta bu konudaki boşluk, yetkililer için belirli bir takdir yetkisi yaratmaktadır. Bu bağlamda Polonya'daki ulusal azınlıkların temsilini korumaya dönük olarak seçim barajından muafiyet gibi düzenlemelerin bulunması, Polonya ulusal makamlarının yaklaşımını 11. madde kapsamında bir hak ihlali olarak değerlendirmemeyi gerektirmektedir. Seçim sistemine ilişkin düzeni ve istikrarı koruma gibi gerekçelerle Polonya'yı haklı bulan AİHM, diğer taraftan da demokratik bir toplumda gereklilik kriterinin çoğulcu bir yapıyı lüzumlu kıldığını vurgulamaktadır. AİHM'nin yaklaşımı, belirli bir etnik kimliği paylaşan kişilerin bu kimliğin muhafazası amacıyla teşkilatlanma imkanını reddetmemektedir¹⁵. Nitekim Bączkowski kararında da ayrıca belirtildiği üzere çoğulculuk; etnik ve kültürel kimliklerin gerçek anlamda tanınması ile mümkündür. Farklı kimliklere mensup bireyler ve gruplar arasında uyumlu bir etkileşimin tesis edilmesi, sosyal kaynaşmanın sağlanması için bir gereklilik olarak belirlemektedir. Bu da

¹⁵ Gorzelik & Others v. Poland, (App no 44158/98) ECtHR 20 December 2001 (Fourth Section). AİHM Genel Dairesinin yaklaşımı da ulusal azınlık kavramını tanımlamanın güçlüğüne kabul etmektedir. Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi de dahil olmak üzere hiçbir uluslararası antlaşmada bu kavramın tanımlanmadığını belirten Genel Daire, tanıma uygulamalarındaki farklılıklara değinmektedir. Genel Daireye göre etnik kimlik arayışında olmak veya azınlık bilinci ortaya koymak gibi hedefler gözetilen derneklerin varlığı, düzgün işleyen bir demokrasi açısından mühimdir. Etnik ve kültürel kimliklerin tanınmasını çoğulculuğun bir gereği olarak ifade eden Genel Daire; etnik, kültürel ve dilsel kimliği ifade etme ve geliştirme imkanlarının altını çizmektedir. Bu amaçlarla teşkilatlanmak da azınlık haklarının bir parçasını oluşturmaktadır. Gorzelik & Others v. Poland, (App no 44158/98) ECtHR 17 February 2004 (Grand Chamber).

sağlıklı biçimde işleyen bir sivil toplumun ve ortak hedefler etrafında teşkilatlanmanın imkân dahilinde olmasını gerektirmektedir¹⁶.

Ciubotaru kararı; etnik kimliğin ifade edilmesi ve kişilerin kendilerini tanımlama hürriyetleri hususunda yol gösterici bir muhtevaya sahiptir. AİHS 8. madde kapsamında korunan özel hayatın oldukça geniş bir kavram olduğunu belirten AİHM’ne göre bu kavram, kişilerin psikolojik bütünlüğünü de kapsamaktadır. Böylelikle etnik kimlik de bireyin kimliğine ilişkin bir unsur olarak görülmektedir. Dil, isim, duygudaşlık gibi hususlar üzerinden nesnel olarak doğrulanabilir bağların olması; etnik kimlik bağlamında göz önünde tutulmaktadır¹⁷. İlgili kararda mutabık görüş yazan hakim Mijović ise kişinin belirli bir etnik azınlığa ait olup olmayacağını tercih etme hakkının bulunduğunu belirterek kişinin kendisini tanımlama hakkını daha geniş biçimde yorumlamıştır. Sejdić ve Finci kararına referans veren Mijović; etnik aidiyet kavramını nesnel bir kavram olarak değil, öznel bir kavram olarak ele almaktan bahsetmektedir. Referans verilen karar, kendisini Yahudi ve Roman kökenli olarak ifade eden ve Bosna-Hersek’in kurucu halklarına (Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırlar) aidiyet beyanında bulunmayan başvurululara ilişkindir. Bu karar üzerinden Mijović’in ulaştığı sonuç; kişinin kendisini tanımlama hakkını objektif gerekçelere dayalı bir husus olarak değil, kişisel algı meselesi olarak görülmesi yönündedir¹⁸.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi’nin kapatılmasına ilişkin AİHM’nin vermiş olduğu karar, AİHM’nin etnik kimliklerin ifadesine ilişkin yaklaşımını yansıttığının yanı sıra Lozan Antlaşmasına da değinildiği için konu bağlamında ayrıca önemlidir. Nitekim TBKP’nin Türk Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasının gerekçelerinden birisini, Lozan Antlaşmasında belirtilen azınlık gruplarının dışında azınlıklar ihdas edildiği iddiası oluşturmaktadır. Türk Anayasa Mahkemesi’nin TBKP kararı, Kürt toplumuna ilişkin TBKP’nin programındaki ve tüzüğündeki ifadeleri partinin kapatılması için bir sebep olarak sunmaktadır. AİHM ise TBKP’nin Kürtler’den “halk” ve “ulus”

¹⁶ Bączkowski and Others v. Poland, (App no 1543/06) ECtHR 3 May 2007 (Fourth Section).

¹⁷ Ciubotaru v. Moldova, (App no 27138/04) ECtHR 27 April 2010 (Fourth Section).

¹⁸ Hâkim Mijović’in referans verdiği karar için bkz. Sejdić ve Finci v. Bosnia-Herzegovina, (App no 27996/06 and 34836/06) ECtHR 22 December 2009 (Grand Chamber).

olarak bahsettiğini fakat Kürtleri “azınlık” olarak tanımlamadığını aktarmaktadır. Kürtlerin varlıklarının tanınmasının dışında özel bir muamelenin ve ayrılma hakkının talep edilmediği de belirtilmektedir. Kürt sorununun demokratik ve barışçı çözümüne dair TBKP programında yer alan ilgili ifadeler, AİHM içtihadına göre ifade özgürlüğü kapsamında yer almaktadır¹⁹. Kürt sorununun çözümüne ilişkin görüşleri gerekçe gösterilerek kapatılan Sosyalist Parti’ye dair AİHM kararı da Kürt kimliğinin tanınması hakkında Sosyalist Parti’nin söylemlerinin ifade özgürlüğü kapsamında olduğunu teyit etmektedir²⁰. AİHM’nin her iki kararı da uluslaşma sürecine dair resmi tarih bakış açısının dışına çıkan analizleri ifade özgürlüğü kapsamında telakki etmekte, bu analizler üzerinden geliştirilen alternatif politikaları da demokratik bir toplum içerisinde siyasal müzakere ve diyalog içinde değerlendirilmesi gereken hususlar olarak ifade etmektedir²¹.

AİHM içtihatları göz önüne alındığında ortaya çıkan tablo, azınlık mensuplarının kendi kimliklerini ifade etmelerinin ve bunun etrafında teşkilatlanmalarının Sözleşme kapsamında koruma altına alındığını göstermektedir. Bu durum, azınlık kimliğinin tanımlanması konusunda dar bir çerçevenin benimsenmediğini de göstermektedir. Kişilerin kendilerine ilişkin beyanları ve dilsel, dinsel ve kültürel unsurlar gibi azınlık kimliği için belirgin unsurların varlığı; konu bağlamında dikkate alınmaktadır. Bazı ülkelerde azınlıkların siyasi temsilini güçlendirmeye dönük spesifik düzenlemelerin varlığı gibi hususlar²² ise konuya dair bir takdir yetkisinin tanındığını göstermektedir²³.

¹⁹ United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, (App no 133/1996/752/951) ECtHR 30 January 1998 (Grand Chamber).

²⁰ Socialist Party and Others v. Turkey, (App no 20/1997/804/1007) ECtHR 25 May 1998 (Grand Chamber).

²¹ Türk Anayasa Mahkemesi’nin HAKPAR kararında benimsediği yaklaşım, geçmiş kararlarla kıyaslandığında konuya ilişkin bir içtihat değişikliğine işaret etmektedir. Zira bu karar, Balkan ülkelerindeki azınlıklar için Türkiye’nin savunduğu tezlerin Türkiye’de yaşayan Kürtler için de istenmesi durumunda sorunun çözüleceğini ifade eden HAKPAR’ın çözüm önerilerinin demokratik bir sistem içinde ifade hürriyeti kapsamında yer aldığını belirtmektedir. Türk Anayasa Mahkemesi, E. 2002/1, K. 2008/1, 29 Ocak 2008.

²² Örneğin biraz önce değinilen Gorzelik kararı, azınlıkların siyasi temsilini güçlendirmeye dönük Polonya’daki spesifik düzenlemelere ilişkin zeminden bağımsız biçimde değerlendirilmemelidir.

²³ Takdir yetkisi, AİHM’nin taraf devletlere tanıdığı hareket alanını belirtmektedir. Bu doktrin; AİHS’nin uygulanmasında birinci derece sorumluluğun taraf devletlerde olduğunu, AİHM’nin ise ikincil bir yetki ve tamamlayıcı bir rol ile sürece katıldığını ifade etmektedir. Arda Atakan, ‘Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Takdir Yetkisi Doktrinine İlişkin Bir İnceleme’ (2010) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 16 (3-4) 29.

Fakat bu takdir yetkisinin keyfi biçimde kullanılamayacağı da açıktır²⁴. Etnik sorunlara ilişkin çözüm önerilerini dile getiren siyasi partilere dair AİHM'nin yaklaşımı ise etnik kimliklerin tanınması yönündeki siyasal söylemlerde bulunabilmenin Sözleşme kapsamında güvence altına alındığını göstermektedir. Yaygın biçimde kabul gören tezlerin dışına çıkılması ve ilgili ülkelerin anayasal ve idari düzenine ilişkin köklü değişikliklerin önerilmesi, bu görüşlerin ifade ve dernek kurma özgürlüğü bağlamında koruma görmeyeceği anlamına gelmemektedir.

Azınlık kavramının dinsel, mezhepsel, dilsel ve etnik açılardan tasnif edilmesi mümkün olsa da bu kavramın tanımı hususunda bir konsensüsün oluşmadığı açıktır. AİHM içtihatları da azınlık kavramının tanımı hususunda belirgin bir çerçeve çizmemektedir. Konuya dair Venedik Komisyonunun yaklaşımı, azınlık kavramının tanımına ilişkin ihtilaflara odaklanmaktan ziyade azınlık haklarının sorunsuz biçimde sağlanmasına yönelik pratik bir tutumu içermektedir²⁵.

IV. ETNİK KİMLİK BAĞLAMINDA YUNANİSTAN VE AİHM NEZDİNDEKİ YARGISAL SÜREÇLER

Yunanistan'da azınlığın kendisini tanımlaması ve Yunan ulusal makamları tarafından tanınması ile ilgili gelişmeler, yargısal süreçlerin de dahil olduğu çeşitli aşamalardan geçmiştir. Böylelikle hem Yunan ulusal mahkemeleri hem de AİHM, konuya ilişkin kararlar vermiştir. AİHM süreci bağlamında düşünüldüğünde etnik kimliğin tanınmasına dair hususlar, Sözleşme kapsamındaki bazı maddeler ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda ele alınabilecek maddeler; düşünce, vicdan ve din

²⁴ Literatürde ikincillik ve yardımcılık kavramları ile karşılanan sübsidiarite ilkesi ile yakından ilişkili ve diyalog halinde olan takdir marjı; hem insan haklarının evrensel niteliğinin hem de ulusal bağlamların özgün hallerinin dikkate alınmasını gerektirmektedir. AİHM, taraf devletler tarafından alınan tedbirlerin takdir marjının kapsamına dahil olup olmadığını denetlemekte, bu hususta taraf devletlere tanınan hareket alanının sınırlarına ilişkin belirlemelerde bulunmaktadır. Dolayısıyla taraf devletlere belirli bir hareket alanı tanınsa da bu husustaki esnekliğin meşru sınırlar içinde kullanılmasını sağlamak için AİHM'nin yargısal denetimi devam etmektedir. Noor Zafar, 'The Doctrine of the Margin of Appreciation in Regional Human Rights Courts' (2023) RSIL Law Review 7, 113, 114. Taraf devletlere tanınan takdir marjının sınırsız olmadığını belirten ve ulusal takdir marjı ile denetim mekanizmasının birlikteliğini vurgulayan bir karar olarak bkz. Handyside v. United Kingdom, (App no. 5493/72) ECtHR 7 December 1976 (Plenary).

²⁵ Venice Commission, 'Report on Non-Citizens and Minority Rights: Adopted by the Venice Commission at its 69th Plenary Session' (Venice, 15-16 December 2006), CDL-AD(2007)001, 38.

özgürlüğünü koruyan 9. madde, ifade özgürlüğünü koruyan 10. madde, toplantı ve dernek kurma özgürlüğünü güvence altına alan 11. madde ve ayrımcılık yasağına ilişkin 14. maddedir.

A. Ahmet Sadık v. Yunanistan Davası

Batı Trakya'daki azınlığın önemli isimlerinden olan ve 5 Kasım 1989 seçimlerinde bağımsız bir partinin adayı olan Sadık Ahmet'in yargılanıp mahkûm edildiği dava, azınlık kimliğinin tanımlanmasına ilişkin yargı pratikleri açısından önemlidir. Sadık Ahmet tarafından yayınlanan bildiride Batı Trakya'daki Müslüman azınlığın "Türk", "Türk Müslüman" ve "Türk toplumu" gibi ifadelerle anılması ile Müslüman Yunanlıların Türk olarak tanımlanması, İskeçe'de yaşayan vatandaşlar arasında anlaşmazlık çıkarmak ve kamu düzenini bozmak şeklinde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla kamu düzeninin bozulmasına ilişkin Yunan Ceza Kanununun 192. maddesinin Sadık Ahmet tarafından ihlal edildiğine karar verilmiştir. Bunun ardından gelişen süreç de Sadık Ahmet'in mahkumiyetinin onaylanması ile neticelenmiştir. 30 Mart 1990 tarihli Patras İstinaf Mahkemesi kararı; Lozan Antlaşmasına göre yalnızca Müslüman azınlığın tanındığını, buna rağmen bildiride azınlığın Türk olarak tanımlandığını belirtmiş ve bunun gündeme gelmesi ile bölgedeki kamu düzeninin fiilen bozulduğunu belirtmiştir. Bunun ardından Yargıtay'a başvurulmuş, Yargıtay da azınlığın Türk olarak tanımlanması ile kamu düzeninin kasten bozulduğuna hükmetmiştir²⁶.

Azınlığın Türk olarak tanımlanması ile yakından ilişkili olan Sadık Ahmet davası, Yunanistan mahkemelerinin mahkûmiyet kararlarının ardından AİHM'ne taşınmıştır. Yunan hükümeti; Yunan Ceza Kanununun 192. maddesinin uygulanması ile başvurucunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine dair bir iddianın ulusal mahkemelerde öne sürülmediğini, bu sebeple iç hukuk yollarının tüketilmediğini ileri sürmüştür. Bir kanun hükmünün anayasaya uygun olup olmadığının Yargıtay tarafından incelemesinin mümkün olduğu fakat görülmekte olan bir davada ilgili hükmün anayasaya uygun bir şekilde uygulanıp uygulanmadığının değerlendirmesi için tarafların açık bir başvurusunun olması gerektiği de Yunan hükümeti tarafından ifade edilmiştir. Usulî

²⁶ Case of Ahmet Sadık v. Greece, Application no. 18877/91, ECtHR 15 November 1996.

açından Yunan hükümeti tarafından dile getirilen bu argümanlar karşısında AİHM, iç hukuk yollarının tüketilmediği yönünde oy çokluğuyla karar vermiştir. Altıya karşı üç oya dayanan bu karar neticesinde iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle davanın esasına ilişkin karar verilemeyeceğine hükmedilmiştir. Ancak muhalif oylar, AİHS'nin Yunan hukuk sisteminin ayrılmaz bir parçası olması sebebiyle ifade özgürlüğüne ilişkin 10. maddenin Yunan Yargıtayı tarafından resen uygulanması gerektiğini öne sürmüştür. Davanın esasına girilmesinin gerektiği kanaatinde olan muhalif görüş; azınlığın "Türk" olarak tanımlanması ile azınlık-çoğunluk ilişkilerinin bozulması arasında ikna edici kanıtlar olmadığını ifade etmiş, cezalandırmanın keyfi olduğunu, demokratik bir toplum için bunun gerekli bir unsur olmadığını belirtmiştir²⁷. İlgili karar; usulî sebeplerden dolayı Yunanistan'ın mahkumiyeti ile neticelenmemiş olsa da esasa ilişkin görüşlerini belirten karşı oylar, azınlığın Türk olarak tanımlanmasının ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, ifade özgürlüğüne ilişkin AİHS'in sunmuş olduğu çerçeve ile uyumlu bir perspektifi ifade etmektedir.

B. Bekir Usta ve Diğerleri v. Yunanistan Davası

11 Ekim 2007 tarihli Bekir Usta kararı, azınlığın kendisini tanımlama ve örgütlenme özgürlüğü bağlamında kritik bir öneme sahiptir. Meriç İli Azınlık Gençleri Derneği isimli kuruluşla ilgili dava süreci, dernek tüzüğü'nün 2. maddesinde "genel olarak halklar ve özellikle Yunan halkı ile Türk halkı arasındaki özgürlük, demokrasi, insan hakları, insani değerler ve dostluğun geliştirilmesi ve korunması" hedefinin amaçlar arasında belirtilmesinin sorunsallaştırılmasına dairdir. Zira derneğin tescil edilmesine yönelik başvuru; Yunanistan Trakya'sında Türk azınlığın değil, yalnızca Müslüman azınlığın bulunduğu iddiası ile reddedilmiştir. İlk derece mahkemesinin konuya ilişkin 21 Mart 1996 tarihli kararı; Lozan Antlaşmasının dinsel azınlığı tanıdığını fakat etnik azınlık kimliğini tanımadığını ifade ederek derneğin amacının Yunanistan'ın kamu düzenine aykırı olduğunu öngörmektedir. Bu kararın ardından temyiz aşamasına geçilmiş; Yunan

²⁷ Söz konusu görüşlerin yer aldığı kısmi muhalefet şerhleri için bkz. *ibid*, Partly Dissenting Opinion of Judge Martens, Joined by Judge Foighel. *ibid*, Partly Dissenting Opinion of Judge Morenilla.

ulusal hukukunun ve AİHS 11. maddesinin doğru yorumlanmış olduğu belirtilerek Yargıtay tarafından temyiz başvurusunun reddine karar verilmiştir²⁸.

Yunan mahkemelerindeki dava süreçlerinin tamamlanmasının ardından başvurucular, ilgili davayı AİHM'ne taşımışlardır. Bu noktada AİHM'nin yaklaşımı; AİHS kapsamında dernek kurma hürriyetine getirilen kısıtlamaların yalnızca ikna edici ve zaruri gerekçeler ile haklı görülebileceğine işaret etmektedir. AİHM'nin de belirttiği üzere Yunanistan Trakya'sında etnik bir azınlığın varlığını kabul etmek, demokratik bir toplum için başlı başına bir tehdit oluşturmamaktadır. Zira derneğin tüzüğü; mensuplarını şiddete ve antidemokratik metotlara yöneltmemektedir. Derneğin kurulmasının ardından kamu düzenini bozmaya dönük faaliyetler izlemesi durumunda ise Yunan Medeni Kanununun 105. maddesi gereğince kanuna, ahlaka ve kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle derneğin kapatılması imkânı mevcuttur. Böylelikle AİHM, Meriç İli Azınlık Gençleri Derneği'nin tescilini reddetmeyi gerektiren zorunlu bir sosyal ihtiyacın bulunmadığı ve Yunan makamları tarafından öngörülen tedbirin orantısız olduğu yönünde karar vermiştir²⁹.

C. Emin ve Diğerleri v. Yunanistan Davası

27 Mart 2008 tarihli Rodop Bölgesi Türk Kadınları Kültür Derneğine ilişkin Emin ve Diğerleri v. Yunanistan davası da konu bağlamında mühimdir. Kâr amacı gütmeyen bir dernek olarak 21 Mart 2001'de kurulmasına karar verilen derneğin tescil edilmesine yönelik başvuru, 5 Nisan 2001 tarihinde gerçekleşmiştir. Derneklerin tesciline ilişkin Yunan Medeni Kanununun 79. maddesi; kurucu belgenin, kurucuların isim listesinin ve dernek tüzüğünün eklenerek derneğin tescili için Asliye Hukuk Mahkemesine başvurulmasını öngörmektedir. Fakat derneğin tesciline yönelik kurucu kadronun başvurusu, kanunun öngördüğü gerekliliklerin yerine getirilmesine rağmen Yunan makamları tarafından reddedilmiştir. Söz konusu başvurunun reddedilmiş olması, AİHM'e taşınan davanın konusunu oluşturmuştur.

²⁸ Bekir Ousta and Others v. Greece, App no. 35151/05, ECtHR 11 October 2007.

²⁹ ibid.

Yunan makamlarının ilgili derneğin tescilini reddetme gerekçesi, Lozan Antlaşmasında yalnızca dinsel azınlığın tanındığı argümanı üzerinden geliştirilmektedir. Başvurucuların yaklaşımı ise Lozan Antlaşmasında azınlıkların kendilerini “Türk” olarak tanımlamasının yasaklanmadığını vurgulamaktadır. Başvurucular, azınlıktan daha geniş bir kavram olan Türk kültürüne aidiyet hisseden kadınların durumlarının iyileştirilmesi hedefinin derneğin amacı olarak belirtildiğini de ayrıca belirtmektedirler³⁰.

Konuya ilişkin AİHM kararı, bahsedilen derneğin kurucu kadrosunun niyetine dair Yunan makamların yaklaşımından söz etmektedir. Buna göre ilgili derneğin kurucuları, Yunanistan’da bir etnik azınlığın mevcut olduğu fikrini yaygınlaştırmak istemektedir. Yunan makamlarının ilgili derneğin kurucularına attığı ve engellemeye çalıştığı niyete ilişkin kaygılar ise basit bir şüpheye dayanmaktadır. Nitekim derneğin hiçbir zaman tescil edilmemiş olması, varsayılan niyeti ve potansiyel pratikleri incelemeyi ve tahlil etmeyi engellemektedir. AİHM’nin kanaati, derneğin sadece isminden yola çıkılarak kamu düzeni açısından tehlike oluşturduğu tespitinde bulunulmasının isabetsiz olduğu yönündedir. Bunun yanı sıra AİHM, Yunanistan’da etnik bir azınlığın mevcudiyetine dair bir görüşün yaygınlaşmasının da demokratik toplum açısından başlı başına bir tehdit oluşturmadığını belirtmektedir. Rodop Bölgesi Türk Kadınları Kültür Derneği’nin tescilinin reddedilmesi, AİHM kararı uyarınca zorunlu sosyal ihtiyacı neredeyse hiç karşılamamakta ve öngörülen tedbir ile izlenen amaç arasında aleni bir orantısızlık bulunmaktadır³¹.

D. Makedon Medeniyet Evi v. Yunanistan Davası

Yunanistan’daki Slav-Makedon kimliğine dair gündem, doğrudan Batı Trakya Müslüman azınlığına ilişkin bir konu olmasa da azınlık kimliklerine yaklaşım bağlamında fikir vermektedir. Makedon Medeniyet Evi isimli derneğin kaydedilmesinin Yunan makamları tarafından reddedilmesine dair süreç, bu açıdan mühimdir. Bu kapsamda Yunan makamların argümanı, dernek için benimsenen ismin Yunanistan’ın kamu düzeni açısından risk oluşturduğu, zira “tarihte hiç var olmamış bir Makedonya toplumunun”

³⁰ Emin and Others v. Greece, App no. 34144/05, ECtHR 27 March 2008.

³¹ ibid.

yaratılmasının amaçlandığı söylemi üzerinedir. Konuya ilişkin AİHM'nin kararı ise ilgili derneğin kayıtlara geçirilmemesinin AİHS 11. maddeyi ihlal ettiği yönündedir³².

Yunanistan ve Kuzey Makedonya arasında imzalanan Prespa Antlaşmasının ardından yaşanan süreç, Makedon ifadesinin Yunanistan'da kullanımına dair olumsuz tutumların yeniden ele alınmasına imkân vermektedir. Zira Prespa Antlaşması; Yunanistan'ın komşusu olarak Kuzey Makedonya'yı tanımakta, Helen medeniyetinin bir unsuru olan Makedon kimliğinden ayrı olarak Güney Slav dilleri arasında Makedoncanın yer aldığını kabul etmektedir³³. Bu durum, Slavca konuşan ve kendisini Makedon olarak tanımlayan bir toplumun varlığını reddetmenin Prespa Antlaşmasının öngördüğü yükümlülükler ile de uyumsuz olacağını göstermektedir. Prespa Antlaşmasının konuya dair sunduğu perspektif, Makedon kimliğini kendi içerisindeki çeşitlilik ve çoğulluk ile kabullenmeyi gerektirmektedir. Buna göre tarihsel Helen medeniyetinden neşet eden ve günümüze uzanan bir Makedon kimliğinden de Güney Slav kültürü içerisinde yer edinen bir Makedon kimliğinden de söz etmek mümkündür. Bu durumda Makedon Medeniyet Evi isimli derneğe ilişkin olarak “tarihte hiç var olmamış bir Makedonya toplumunu yaratma amacından” bahsetmek isabetli olmayacaktır. Bahsedilen topluluğun Makedon olarak tanımlanmasının Yunanistan'a karşı yayılmacı hedefleri beslediğini iddia etmek de makul bir yorum değildir. Prespa Antlaşmasının hem Yunanistan hem de Kuzey Makedonya için yayılmacılığı yasaklaması³⁴, Kuzey Makedonya Anayasasının 3. maddesinin komşu devletlerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına saygıdan bahsetmesi ve 49. maddesinin diğer devletlerin egemenlik haklarına ve iç işlerine müdahale edilmeyeceğini ifade etmesi hususları da bu durumu normatif açıdan destekleyici hükümler olarak yer almaktadır³⁵.

³² Sidiropoulos and Others v. Greece, App no. 57/1997/841/1047, ECtHR 10 July 1998.

³³ The Prespa Agreement. (signed 17 June 2018, entered into force 12 February 2019) UNTS I-55707.

³⁴ ibid.

³⁵ The Constitution of the Republic of North Macedonia, <https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nsp> accessed 04.05.2025.

V. İSKEÇE TÜRK BİRLİĞİ KARARI: YUNANİSTAN YARGISI VE AİHM ARASINDAKİ MESAFE

İskeçe Türk Birliği'nin teşkilatlanmasına ilişkin yargı süreci, Batı Trakya azınlığının etnik kimliğinin ifadesi bağlamında ayrıca üzerinde durulması gereken bir konuyu teşkil etmektedir. Konunun Yunan ulusal makamları tarafından değerlendirilme biçimi ile AİHM tarafından yorumlanma şekli arasındaki farklılıkların analizi, azınlık kimliğine ilişkin yargı zihniyeti ve hukuk pratiği açısından fikir verici bir zemin sunmaktadır³⁶.

A. İskeçe Türk Birliği'nin Kuruluşundan Feshine Uzanan Yargısal Süreç

İskeçe Türk Gençlik Evi'nin 1927 yılındaki kuruluşu, İskeçe Türk Birliği isimli derneğin temelini oluşturmaktadır. İskeçe Türk Gençlik Evi olarak kurulan bu derneğin amacının Batı Trakya'daki Türk toplumunun kültürel gelişimini desteklemek ve Türkiye'deki Kemalist reformların yayılmasına yardımcı olmak olduğu anlaşılmaktadır. İlgili derneğin isminin 1936'da İskeçe Türk Birliği olarak değiştirildiği bilinmektedir. 29 Kasım 1983 tarihinde ise İskeçe Valiliği, derneğin tabelalarında, belgelerinde ve

³⁶ Emin ve Diğerleri kararı, Bekir Usta ve Diğerleri kararı ile İskeçe Türk Birliği kararı; AİHM kararlarının Yunanistan'daki icrası bakımından kompleks bir sorunsal oluşturan davalar grubu olarak ele alınmaktadır. Söz konusu davalar, ilgili literatürde "Bekir Usta Davalar Grubu" olarak anılsa da İskeçe Türk Birliği'nin azınlık örgütlenmesindeki sembolik önemi ve fesih kararının radikal niteliği; İskeçe Türk Birliği davasını ayrı bir başlık içinde değerlendirme tercihimizin sebeplerini oluşturmaktadır. Nitekim bir derneğin tescilinin reddi ve fesih durumu mukayese edildiğinde feshin daha radikal bir tabiata sahip olduğu açıktır. Zira tescilin reddi, daha sınırlı sonuçlar doğurmakta ve yeni bir kayıt yoluyla giderime imkân tanımaktadır. Daha geniş kapsamlı olan fesih ise ancak sınırlı koşullarda haklı görülebilmektedir. *Macedonian Organisation Ilinden-PIRIN and Others v. Bulgaria*, App nos. 41561/07 and 20972/08, ECtHR 18 October 2011 (Fourth Section). Feshinin radikal bir tedbir oluşu hakkında bkz. Committee of Ministers, 'Notes on the Agenda: CM/Notes/1411/H46-14 Bekir-Ousta and Others group v Greece' (1411th meeting, Ministers' Deputies 16 September 2021). Dernek feshinin son çare olarak görülmesinin gerekliliği hususunda bkz. Office for Democratic Institutions and Human Rights, 'Guidelines on Freedom of Association, Office for Democratic Institutions and Human Rights' (OSCE 2015) 25. Fesih ve tescilin reddi mekanizmalarının hukuki sonuçlarına dair mukayeseden ayrı olarak kökeni 1927'ye dayanan ve uzun yıllar varlığını sürdüren İskeçe Türk Birliği'nin feshedilmesinin azınlık toplumunun örgütlenmesine dair caydırıcı tesiri, bu kararı daha detaylı ve ayrı bir başlıkta değerlendirmemiz için bir temel oluşturmaktadır. İlgili derneğin tarihçesine ve konuya ilişkin alt derece mahkemelerinin kararlarına dair bilgilere, söz konusu AİHM kararı ve Areios Pagos (Yargıtay) kararı metinlerinden ulaşılmıştır. Gerekli görülen kısımlarda ise diğer kaynaklar üzerinden izahlarda bulunulmuş ve bu kaynaklara dipnotlarda yer verilmiştir. İskeçe Türk Birliğine ilişkin AİHM kararı için bkz. *Tourkiki Enosi Xanthis and Others v. Greece*, App no. 26698/05, ECtHR 27 March 2008 (First Section). İskeçe Türk Birliğine ilişkin AİHM kararının ardından Yunan Yargıtayının vermiş olduğu karar için bkz. *Areios Pagos*, Decision No 840/2021 (24 August 2021) Communication from Greece to the Committee of Ministers, Council of Europe, DH-DD(2021)869.

kaşelerinde “Türk” ibaresinin kullanımının yasaklanması yönünde ihtiyati tedbir talebinde bulunmuştur. 2 Aralık 1983’te İskeçe İlk Derece Mahkemesi, İskeçe Valiliğinin bu talebini kabul etmiştir. 30 Ocak 1984’te ise İskeçe Valiliği, derneğin kamu düzenini bozduğu iddiası ile İskeçe Asliye Hukuk Mahkemesine derneğin kapatılması talebinde bulunmuştur³⁷.

11 Mart 1986’da İskeçe Asliye Hukuk Mahkemesi, ilgili derneğin kapatılmasına karar vererek İskeçe Valiliğinin talebini kabul etmiştir. İskeçe Türk Birliğinin tüzüğünde Kemalist reformlara dair referansta bulunulmasına rağmen bu reformların muhtevasına ilişkin kesin bir izahta bulunulmaması sebebiyle İskeçe Asliye Hukuk Mahkemesi, Yunan rejiminin prensipleri ile bu reformların uyumunun değerlendirilemediğini belirtmiştir. Karara karşı istinaf yoluna gidilmiş olsa da Trakya İstinaf Mahkemesi, derneğin tüzüğündeki amaçların ve “Türk” ibaresinin kullanımının kamu düzenini bozduğuna hükmetmiştir. Bu karar için temyiz talebinde bulunulmasının ardından Yargıtay; 8 Aralık 2000’de gerekçe yetersizliği sebebiyle bu kararı bozmuş ve Trakya İstinaf Mahkemesine geri göndermiş, Trakya İstinaf Mahkemesi ise 25 Ocak 2002’de kararı onamıştır. Dernek tüzüğündeki amaçların ve yürütülmekte olan faaliyetlerin kamu düzenine aykırılık teşkil ettiği kanaati, bu kararın alınmasının temel gerekçesini oluşturmaktadır. Batı Trakya Müslümanlarının “Türkler” olarak kabul edilmesinin Lozan Antlaşmasına aykırı olduğunu ifade eden mahkeme, dernek üyelerinin bir kısmının söylemlerine de yer vermektedir. Mahkeme; Batı Trakya’daki azınlığın baskı altında olduğuna dair ifadelerin dernek üyeleri tarafından beyan edildiğine değinmekte, Kemalist ideallerin Yunanistan’da yayılması hedefinin bu derneği diğer azınlık derneklerinden farklılaştırdığını belirtmektedir. Trakya İstinaf Mahkemesinin kararının ardından yaşanan temyiz süreci ise bu kararın yeterli gerekçelere dayandığı kanısına varılması sebebiyle 7 Şubat 2005’te Yargıtay tarafından temyiz talebinin reddi ile neticelenmiştir³⁸.

³⁷ Tourkiki Enosi Xanthis and Others v. Greece, App no. 26698/05, ECtHR 27 March 2008 (First Section). AİHM Birinci Dairesinin kararının ardından Yunanistan Hükümeti, davayı Büyük Daire’ye taşımak istemiş fakat bu talep, AİHM Büyük Dairesi tarafından reddedilmiştir. Böylelikle AİHM kararı 29 Eylül 2008 tarihinde kesinleşmiştir. Tzemil Kapza, ‘Freedom of Association in Western Thrace-Greece, OSCE Supplementary Human Dimension Meeting on Freedom of Assembly and Association’ (Session 1, 8-9 November 2012, Hofburg, Vienna), 3 <<https://www.osce.org/files/f/documents/6/d/97061.pdf>> accessed 04.05.2025.

³⁸ Tourkiki Enosi Xanthis and Others v. Greece, App no. 26698/05, ECtHR 27 March 2008 (First Section).

B. İskeçe Türk Birliği Davasına İlişkin AİHM Değerlendirmesi

AİHM'nin İskeçe Türk Birliği kararı; toplantı ve dernek kurma özgürlüğüne dair 11. maddenin, ifade özgürlüğü ile düşünce, din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin 10. ve 9. maddelerdeki haklara nispeten özel bir hüküm olması sebebiyle 11. madde çerçevesinde incelenmiştir. AİHM, bu bağlamda öncelikle azınlık bilincinin ifade edilmesinin demokratik bir yönetim için kritik rolünü vurgulamıştır. Yunanistan'da etnik bir azınlığın mevcut olduğu fikri, mahkemeye göre demokratik bir toplum için tehdit oluşturmamaktadır. Ülke nüfusunun bir bölümünün kimliğine dair tartışmaların açılması, bir derneğin tasfiyesi anlamına gelecek aşırı bir sınırlama için yeterli bir sebep teşkil etmemektedir. Bu nedenle mahkeme, ilgili derneğin kapatılmasını takdir marjının aşılması olarak yorumlamış ve bunun demokratik bir toplum için gerekli olmadığı kanaatine varmıştır³⁹.

C. AİHM Kararı Sonrası Süreç: Yunan İç Hukukundaki Direnç Mekanizmaları

AİHM'nin İskeçe Türk Birliği kararının ardından Yunanistan'da yaşanan yargısal süreç, konuya ilişkin sorunun hala çözülemediğini göstermektedir. Zira AİHM'nin ilgili kararı sonrasında Yunan ulusal mahkemelerindeki başvuru süreci, Yunan Yargıtayının başvuruyu reddetmesiyle neticelenmiştir. Bu yargısal süreçte hem Yunan mevzuatının usulî-teknik boyutlarının⁴⁰ hem de Lozan Antlaşması hükümlerinin Yunan mahkemeleri tarafından yeniden gündeme getirildiği ve bunun üzerinden İskeçe Türk Birliği'ne dair talebin reddedildiği görülmektedir.

Trakya İstinaf Mahkemesinin İskeçe Türk Birliğinin feshinin iptaline yönelik istinaf talebini reddi, *res judicata* (kesin hükme saygı)⁴¹ ilkesinin vurgulanması temelinde

³⁹ ibid.

⁴⁰ Türk azınlığın kurmuş olduğu derneklere ilişkin AİHM kararlarının icrasının önünde bir engel olarak Yunan Medeni Usul Kanununun sunulması hakkında bkz. Federation of Western Thrace Turks in Europe (ABTTF), 'Rejecting the Registration of Turkish Minority's Organisation in Greece' (minoritymonitor.eu, 26 July 2019) <<https://minoritymonitor.eu/case/Rejecting-the-Registration-of-Turkish-Minority's-Organisation-in-Greece>> accessed 07.05.2025.

⁴¹ Hukuki kesinlikle ilişkili bir kavram olan *res judicata*, bir uyuşmazlığın yargı kararı ile çözülmüş olmasının ardından kural olarak nihai anlamda karara bağlanmış kabul edilmesini ifade etmektedir. Kesin olarak çözüme kavuşturulan uyuşmazlık, kesin hüküm olarak telakki edilmektedir. *Res judicata* ilkesinin izahı için bkz. Muhammed Fatih Taşçı, 'Hâkim Atamalarındaki Usulsüzlüklerin Yasayla

Yunan Medeni Usul Kanunu hükümleri uyarınca yargılamanın yeniden açılmasının mümkün olmadığı gerekçesini içermektedir. Yunan Medeni Usul Kanunun 758. maddesinin 4491/2017 sayılı yasa ile yürürlüğe giren son hali, kesinleşmiş kararların başvuru üzerine geri alınmasına veya değiştirilmesine ilişkindir. Bu madde, AİHS'nin adil yargılanma hakkına ilişkin usulî güvencelerinin veya maddi hukuka ilişkin hükümlerinin ihlal edildiğinin AİHM'nin kesinleşmiş kararı uyarınca tespit edilmesi halinde başvuru yapılabileceğini öngörmektedir⁴². Dolayısıyla bu hüküm, AİHM'nin ihlal kararının ardından yargılamanın yeniden açılması mekanizmasını devreye sokmaya imkân tanımaktadır. Yine de bu düzenlemenin içeriği ve Yunan yargısı tarafından yorumlanma biçimi, konuya ilişkin sorunların çözülmediğini göstermektedir. Örneğin ilgili kanunun yürürlüğe girmesinden önce hükmedilen AİHM kararlarına dayanarak yapılan başvurulara ilişkin olarak 13 Ekim 2017'den itibaren bir yıllık sürenin geçici kanun uyarınca hak düşürücü süre olarak ifade edilmesi, önemli bir kısıtlama oluşturmaktadır. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin eleştiriye açık olan durum ise kesin hükme saygı prensibinin icrasına ilişkindir. Çünkü 758. maddeye dayanarak İskeçe Türk Birliği'nin yapmış olduğu başvuru, önceki dönemde Yunan yargısında verilen karar gerekçe gösterilerek Trakya İstinaf Mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Daha önce derneğin feshinin iptaline dair yapılan başvurunun reddedildiğini belirten Trakya İstinaf Mahkemesi; bu başvuru karşısında *ne bis in idem* ilkesini bir engel olarak sunmuş, kanunda yapılan değişikliğin ilgili dosyayı yeniden açmaya imkân vermediğini de ifade etmiştir⁴³. Zira Trakya İstinaf Mahkemesi'ne göre 758. madde değişiklikleri arasında yer

Kurulmuş Mahkemede Yargılanma Hakkına Etkisi: İlgili AİHM Kararlarının İncelenmesi' (2024) 11(1) İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 48. Kesin hüküm, "güçlü ve zorlayıcı nitelikteki koşullar" bulunmaksızın olağanüstü kanun yolu ile bozuluyorsa bu durum, hukuki kesinlik prensibine aykırılık teşkil etmektedir. Temel hataların düzeltilmesi hedefi ise bağlayıcı ve icra edilebilir nitelikteki yargı kararlarının yüksek mahkemeler tarafından bozulmasına imkân tanımaktadır. Sibel İncoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4* (Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi 2018) 117.

⁴² Yunanistan Yargıtayının İskeçe Türk Birliği hakkındaki kararının İngilizce çevirisi, Medeni Usul Kanunun 758. maddesinin ilgili paragraflarına yer vermektedir. Areios Pagos, Decision No 840/2021 (24 August 2021), 'Communication from Greece to the Committee of Ministers, Council of Europe', DH-DD(2021)869.

⁴³ Federation of Western Thrace Turks in Europe (ABTTF), 'Rejecting the Registration of Turkish Minority's Organisation in Greece' (minoritymonitor.eu, 26 July 2019) <<https://minoritymonitor.eu/case/Rejecting-the-Registration-of-Turkish-Minority's-Organisation-in-Greece>> accessed 07.05.2025. Trakya İstinaf Mahkemesine göre söz konusu başvuru, *ne bis in idem* prensibini ihlal etmektedir; çünkü başvuranlar daha öncesinde 758. maddenin eski haline dayanarak

alan geçiş hükmü, 758. maddenin geçmiş versiyonu uyarınca davanın yeniden açılmasına dönük başvuruda bulunmamış olanlar için geçerlidir⁴⁴. Dolayısıyla Trakya İstinaf Mahkemesi; aynı davanın iki kez görülemeyeceğini öngören ilke üzerinden bu başvurunun reddedilmesi gerektiğini, zira bu başvurunun daha önceki başvuru ile aynı hukuki temele dayandığını belirtmiştir. Mahkemenin söz konusu yaklaşımı, içtihat değişikliğinin veya kanun değişikliğinin bir kararın yeniden incelenmesi için uygun bir zemin oluşturduğu gerekçesi ile eleştirilmektedir. Mahkemenin argümanını eleştiren çevreler, 4491/2017 sayılı kanunun amacının ve ruhunun (*ratio legis*) altını çizerek ilgili kanunun AİHM içtihatları doğrultusunda yargılamaların yeniden açılmasını hedeflediğini ifade etmektedirler. Buna göre AİHM içtihadı ve mevzuat değişikliği, kararın gözden geçirilmesini gerektirmektedir⁴⁵.

Trakya İstinaf Mahkemesi, Medeni Usul Kanununun 758. maddesinde ifade edilen “yeni olgusal delil” ve “koşulların değişmesi” şartlarının oluşmadığını belirterek İskeçe Türk Birliğine ilişkin başvuruyu reddetmiştir. Halbuki Medeni Usul Kanunun 758. Maddesi, *res judicata* ilkesine açıkça istisnalar getirmiştir. Nitekim söz konusu maddeye göre yeni fiili durumların ortaya çıkması ya da kararın verilmiş olduğu koşulların değişmesi halinde kararın yeniden incelenmesi öngörülmektedir. Zira yeni fiili

kararın iptalini talep etmişlerdir. 758. maddenin geçici hükmünün bu davaya uygulanması, 758. maddenin eski haline dayanarak başvuruda bulunmuş olanları da kapsayacak şekilde özel bir hükmün bulunmaması sebebiyle mümkün değildir. Panayote Dimitras, ‘Council of Europe threatens Greece with new action if Turkish minority associations are not reinstated, following GHM recommendation’ (Greek Helsinki Monitor, 10 June 2022) <<https://greekhelsinki.wordpress.com/2022/06/10/2-137/>> accessed 09.05.2025. Dedeoğlu İlk Derece Mahkemesi; 405/2008 numaralı kararında Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca AİHM tarafından ihlal tespitinin sonrasında ceza yargılamalarında yeniden yargılamanın mümkün olduğunu fakat bu yolun hukuk yargılamalarında öngörülmediğini belirterek ilgili derneğin tescili talebini reddetmiştir. Bu kararın ardından Trakya İstinaf Mahkemesine istinaf talebinde bulunulmuş, söz konusu istinaf talebi de 31/07/2009 tarihinde kamuoyuna açıklanan karar ile reddedilmiştir. ‘Written statement* submitted by the Federation of Western Thrace Turks in Europe, a non-governmental organization in special consultative status’, A/HRC/19/NGO/58, (22 February 2012) 2, 3.

⁴⁴ Panayote Dimitras, ‘Communication on the execution of Bekir-Ousta and others group of cases against Greece (Application No. 35151/05)’ (3 June 2020). 758. maddeye dayanan davanın yeniden görülmesi talebini reddeden Trakya İstinaf Mahkemesi, 758. maddenin eski haline dayanarak başvuruda bulunmuş olan başvuru sahiplerine ilgili geçiş hükmünün uygulanamayacağına hükmetmiştir. Bu kararın kendisinin ve gerekçesinin, geçiş hükümlerinin amacını boşa çıkardığını söylemek mümkündür. Committee of Ministers, ‘Notes on the Agenda: CM/Notes/1331/H46-12 Bekir-Ousta and Others v Greece’ (1331st meeting, Ministers’ Deputies, 4-6 December 2018).

⁴⁵ Xanthi Turkish Union, ‘Letter on the execution of Bekir-Ousta and others group of cases against Greece (Application No. 35151/05)’ (16 November 2018).

durumlara dayanılması halinde yeni bir başvuru mümkündür. Yunan ulusal makamlarının da Avrupa Konseyi ile kurulan iletişim çerçevesinde 758. maddeyi, davanın yeniden açılması yolu olarak tanımladığı ve başvuruçuları bu yönde teşvik ettiği görülmektedir. Trakya İstinaf Mahkemesinin yaklaşımı hem söz konusu maddenin amacı ile çelişmekte hem de Sözleşmeye riayet yükümlülüğünün ulusal mevzuatı yorumlama bağlamında da Yunan mahkemelerine sorumluluklar yüklediği hususunu yadsımaktadır⁴⁶.

AİHM kararlarının doğrudan uygulanamıyor oluşu, AİHS'nin etkin biçimde icra edilebilmesi için Yunan yargı makamlarının AİHM ile uyumlu karar almalarını gerektirmektedir. Bu durum, Yunan mevzuatının da Sözleşmenin gereklilikleri ile uyumlu yorumlanmasını lüzumlu kılmaktadır. Nitekim Yunan mevzuatının AİHM'nin kılavuz ilkelerine uygun biçimde yorumlanması, mevzuatta bir revizyon gerçekleşmesi bile birçok sorunun çözümüne yardımcı olacaktır⁴⁷. Öte yandan AİHM içtihatlarının etkisi ile Yunan mevzuatında birtakım reformların yapıldığı da görülmektedir. 4491/2017 sayılı kanunun kabulü, bu husustaki mühim örnekler arasındadır. Böylelikle AİHS kapsamındaki adil yargılanma hakkına dair usulî güvencelerin ve maddi hukuka ilişkin hükümlerin ihlal edilmiş olduğunun kesinleşmiş bir AİHM kararı tarafından tespit edilmesi, birinci fıkrada öngörülen kararın iptali veya değiştirilmesi başvurusu için bir sebep olarak öngörülmektedir. Öte yandan kamu güvenliği, kamu düzeni, sağlık ya da genel ahlakın korunması ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasına ilişkin AİHS kapsamındaki şartların ve kısıtlamaların saklı kaldığı da kanunda ifade edilmektedir. 2017 tarihli bu reform, AİHM kararlarına dair özel bir göndermede bulunması sebebiyle AİHS ile uyum açısından önemli bir içeriğe sahiptir. Fakat AİHS kapsamındaki sınırlama sebeplerinin bu maddede ayrıca anılmış olması da dikkat çekicidir. AİHM içtihadının dayandığı AİHS'nin bu sınırlama sebeplerini zaten içerdiği

⁴⁶ Committee of Ministers, 'Notes on the Agenda: CM/Notes/1331/H46-12 Bekir-Ousta and Others v Greece' (1331st meeting, Ministers' Deputies, 4-6 December 2018).

⁴⁷ Yunan ulusal mahkemelerin kararlarında AİHM içtihatlarının gerçekçi biçimde analiz edilmeksizin yan yana sıralandığı ve yüzeysel biçimde değinildiğine dair tespitler, bu bağlamdaki sorunların varlığına dair fikir vermektedir. Kostas Chryssogonos, 'Issues of Freedom of Association in the Case Law of the European Court of Human Rights and of National Courts', (2015-2016) 9 *Annuaire international des droits de l'homme* 111.

düşünüldüğünde ilgili sınırlama sebeplerinin ayrıca anılmasının kanun tekniği bakımından bir gereği bulunmamaktadır.

2017 reformunun gündemde olduğu siyasal atmosfer, ilgili ifadelerin kanun değişikliği metnine neden girdiğine dair fikir vermektedir. Bu kanun değişikliğinin kabulü için Meclisteki sağ partilerin desteğine ihtiyaç duyulması, kısıtlama sebeplerinin söz konusu kanun değişikliğinde vurgulanmasına yol açmıştır. Böylelikle AİHM kararlarının gereğini yerine getirilmesinden ziyade milli güvenlik ve kamu düzeni gibi sınırlama sebeplerinin iç hukuk makamları tarafından irdelenmesi öne çıkarılmıştır⁴⁸. İskeçe Türk Birliği'ne ilişkin 24 Ağustos 2021 tarihli Yargıtay kararı, bu eğilimin Yunan yüksek yargısında nasıl tezahür ettiğini göstermektedir. Söz konusu eğilim, ulusal makamların sorunun özünden kaçınmaya dönük bir tutum geliştirdiğini göstermekte ve Yunan iç hukukundaki direnç mekanizmalarını görünür kılmaktadır.

Trakya İstinaf Mahkemesi'nin *non bis in idem* ilkesine aykırılık gerekçesi ile başvuruyu kabul edilemez bulmasına ilişkin olarak bu gerekçeyi hatalı bulduğunu ifade eden Yargıtay, yine de başvurunun reddedilmesinin sonuç olarak haklı olduğuna hükmetmiştir. İtiraz edilen kararın gerekçesinin yanlış olmasına rağmen hüküm fıkrasının doğru olması halinde temyiz talebini reddedeceğini aktaran Yargıtay, bu davada hükmün kesinleşmesini engelleyecek bir hukuki menfaatten söz edilemeyeceği görüşündedir. Temyiz talebini reddeden Yargıtay'ın 24 Ağustos 2021 tarihli kararı, AİHS metninde yer alan sınırlama sebeplerinin Yunan iç hukuk makamları tarafından irdelenmesi üzerine inşa edilmiştir. Lozan Antlaşmasında Yunanistan'da sadece Müslüman azınlığın varlığının kabul edildiğini belirten Yargıtay; derneğin kullandığı "Batı Trakya Türkleri" terimi ile sadece azınlığın uzak geçmişindeki kökene atıf yapılmadığını, bunun ötesinde ulusal Türk azınlığın varlığından bahsedildiğini ifade etmektedir. Dernek yöneticilerinin bu konudaki ısrarı, Yargıtaya göre bölgedeki vatandaşların barışçıl şekilde bir arada yaşamaları hedefine hizmet etmemektedir. Batı Trakya Türklüğü üzerinden bir derneğin kurulmasının, pratikte Müslüman azınlığın dini kimliğini kaldırılmasına ve bu toplumun

⁴⁸ Bu dönemde Yunanistan Parlamentosunda To Potami üyesi olarak vekillik yapan İlhan Ahmet'in konuya dair açıklamaları, 2017 reformunun gerçekleştiği siyasal konjonktüre dair fikir vermektedir. Konuya ilişkin bkz. İlhan Ahmet, *Rodop Milletvekili İlhan Ahmet'in 2015-2019 Meclis Çalışmaları: İskeçe Türk Birliği* (Komotini-Gümülcine, 2018) 7-11.

ulusal azınlık statüsüne sokulmasına neden olduğunu belirten Yargıtay; Yunanistan’da bir ulusal azınlığın bulunduğu şeklindeki Türk özlemlerinin yaygınlaştırılmasını Yunan kamu politikası ve güvenliği açısından sakıncalı bulmaktadır. Yunanistan’ın azınlık politikalarına ilişkin dernek yöneticilerinin yaptıkları kimi eleştirel açıklamalar da Yargıtay tarafından bu yönde değerlendirilmektedir. İskeçe Türk Birliği Tüzüğü’nün 27. maddesinin “tüzükte belirtilen hedeflere ve inançlara aykırı yayın, dağıtım ve paylaşım faaliyetleri” için üyelikten ihraç yaptırımı öngörmesi, Yargıtay’a göre ifade özgürlüğüne aykırıdır. Dernek tüzüğündeki bu hüküm; anayasanın 14. maddesi ve AİHS 10. madde kapsamında güvence altına alınan ifade özgürlüğünü ihlal eder nitelikte bulunmuş, ayrıca derneğin kendisine atfettiği “kültürel bağları güçlendirme” yönündeki barışçıl hedef ile çeliştiği belirtilmiştir. Zira barışçıl çerçevede kültürel-sportif etkinlikler organize eden bir derneğin karşıt görüşlü üyelerini süresiz olarak ihraç etmemesi beklenmektedir. Türk inkılabının entelektüel, sosyal ve dini reformlarının yayılması ve yaygınlaşması hedefinin İskeçe Türk Birliği tarafından amaç edinildiğini aktaran Yargıtay, bunu yabancı bir devletin amaçlarını Yunanistan içerisinde yaygınlaştırma faaliyeti olarak değerlendirmiştir. Bu nedenlerle Yargıtay; söz konusu kurumun feshini, hukuki koşullara uygun olarak nitelemektedir. Kamu güvenliğinin korunması amacının AİHS 11. madde kapsamında bir sınırlama sebebi olarak yer aldığını belirten Yargıtay, örgütlenme özgürlüğüne dair ilgili kısıtlamanın orantılı olduğuna hükmetmiştir⁴⁹.

Azınlık olgusunun dinsel temelde tanındığının vurgulanması ve Türk etnik kimliği üzerinden azınlığın teşkilatlanmasının kamu düzenine aykırılık teşkil ettiğine dönük söylem, kararın ana hattını oluşturmaktadır. Yunancada “Türk” teriminin Yunanistan’da yaygın olan dinden başka bir dine mensup olan ve başka dili konuşan Yunan vatandaşlarını değil, esas itibarı ile yabancı uyruklu kişileri (Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını) tanımladığını belirten Yargıtay; derneğin isminde “Türk” tabirinin kullanılmasının hukuka aykırılığını bununla gerekçelendirmektedir⁵⁰. Halbuki bir kelimenin farklı bağlamlarda ve anlamlarda kullanılması mümkündür. Nitekim Türk

⁴⁹ Areios Pagos, Decision No 840/2021 (24 August 2021), ‘Communication from Greece to the Committee of Ministers, Council of Europe’, DH-DD(2021)869.

⁵⁰ ibid.

kelimesi, Türkiye Cumhuriyeti uyrukluğunu ifade etmesinin yanı sıra genel anlamda Türk soylu kişileri de ifade etmektedir. Hatta tarihsel ve kültürel sebeplerle Balkanlar’da Müslüman kelimesi yerine Türk kelimesi de kullanılabilmektedir. Birbirleriyle ilişkili fakat aynı olmayan bu anlamların tamamı, Türk tabirinin barındırdığı anlam kümesine dahildir. Dolayısıyla azınlığın Türk olarak tanımlanmasını, Yunanistan vatandaşlığını yadsıyan ve kamu düzenine aykırılık teşkil eden bir tutum olarak görmek isabetli değildir.

BM’nin *Ulusal veya Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirgesinin* ikinci maddesinin beşinci fıkrasında da belirtildiği üzere azınlık mensupları; etnik, dinsel veya dilsel bağlarla ilişkili oldukları diğer ülkelerin vatandaşları ile sınır ötesi temas kurma ve bu teması sürdürme hakkına sahiptir⁵¹. Azınlık mensuplarının kültürel ve dilsel bağa sahip oldukları akraba topluluklar ile temas kurmaları, AİHS içtihiadı göz önünde bulundurulduğunda da kamu güvenliği açısından tek başına bir tehdit olarak değerlendirilmemelidir. Birleşik Makedon Örgütü İlinden’e ilişkin AİHM kararı, bu bağlamda fikir vericidir. Bulgaristan’daki bütün Makedonları bölgesel ve kültürel temelde birleştirmeyi ve Bulgaristan’da Makedon azınlığın tanınmasını sağlamayı hedef olarak belirleyen İlinden’e ilişkin mahkeme; mevcut düzene meydan okuyan fakat barışçıl bir zeminde savunulan görüşlerin de toplanma hakkı bağlamında korunması gerektiğini belirtmektedir. Hatta ayrılıkçı açıklamalar yapılma olasılığı bile bu tür toplantıların yasaklanması için yeterli bir gerekçe oluşturmamaktadır⁵². Kaldı ki İskeçe Türk Birliği yöneticilerinin Yargıtay tarafından aktarılan görüşleri arasında Batı Trakya’daki Yunan idaresine dair sert eleştiriler yer alsa da ayrılıkçı olarak tanımlanabilecek fikirler yer almamaktadır.

Yargıtay’ın İskeçe Türk Birliğine dair kararında Yunan kamu düzenine aykırılık bağlamında sunduğu gerekçelerden birisini, Türk inkılabının içerdığı entelektüel, sosyal ve dini reformlara dair dernek tüzüğündeki referans oluşturmaktadır. Bu reformların kapsamı ve başka bir devletin reformlarının Yunanistan’da yayılmasının neden gerekli

⁵¹ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992 <<https://ihd.org.tr/en/declaration-on-the-rights-of-persons-belonging-to-national-or-ethnic-religious-and-linguistic-minorities/>> accessed 10.05.2025.

⁵² Stankov and The United Macedonian Organisation İlinden v. Bulgaria, App nos. 29221/95 and 29225/95, ECtHR 2 October 2001(First Section).

olduğu da Yargıtay’a göre izah edilmemiştir. Bunun üzerinden Yargıtay, Türk inkılabının teşvik edilmesi amacı ve Batı Trakya Müslümanlarının Türk devletinin devamı olarak telakki edilmesi arasında bağ kurmaktadır⁵³. Fakat Batı Trakya’daki azınlığın sosyo-kültürel geçmişi; bu referans ile yayılmacı hedeflerin değil, Türkiye’deki akraba toplum ile temasın kastedildiğini hatırlatmaktadır. Ayrıca bu referans, azınlık içinde sekülerleşme ve dinsel muhafazakarlık temelindeki farklılaşmaya da işaret etmektedir. Zira Türkiye Cumhuriyeti’nin erken dönemlerindeki inkılap hareketleri, azınlık içinde muhafazakâr/gelenekçi ve modernist/Kemalist eğilim arasında belirli kamplaşmalara yol açmıştır⁵⁴. Kemalist reformların Batı Trakya Türkleri ile Türkiye Türkleri arasında bir kopukluğa açmaması amacıyla dernek tüzüğü ve faaliyetleri üzerinden ilgili inkılap hareketleri gündeme alınmıştır. Azınlık eğitiminde Arap alfabesinin de kullanılması ve İslam hukukunun bölgede kısmi olarak uygulanması gibi hususlar ile Kemalist temelli politikalar arasında oluşabilecek farklılıklar; bu referansların temel sebebini oluşturmaktadır⁵⁵. Söz konusu tarihsel ve sosyolojik bağlam da düşünüldüğünde bu referanslar, Yunanistan’ın kamu düzeni ve güvenliği açısından bir tehdit oluşturmamaktadır.

Yargıtay’ın yaklaşımı, AİHS kapsamında hakların sınırlanması sebeplerinden olan kamu güvenliğinin AİHM içtihadıyla uyumsuz yorumlanmasına dayanmaktadır. AİHM kararlarına spesifik olarak atıf yapacak biçimde yürürlüğe giren 4491/2012 sayılı kanunda söz konusu kısıtlama sebeplerinin özel olarak anılması, bu bağlamda kritiktir. Zira ilgili kanunun amacı AİHM ile uyum olarak görünse de kısıtlama sebeplerinin 758. maddede yer alma biçimi, Sözleşmenin daha tutucu yorumlanması için normatif bir zemin olarak değerlendirilmektedir.

⁵³ Areios Pagos, Decision No 840/2021 (24 August 2021) Communication from Greece to the Committee of Ministers, Council of Europe, DH-DD(2021)869.

⁵⁴ Ali Hüseyinoğlu, ‘Impacts of Transition from an Official Greek Viewpoint: The Case of the Turkish Muslim Minority in Western Thrace-Greece (1923-1933)’ (2012) METU Studies in Development 90, 91.

⁵⁵ Türkiye’deki harf inkılabının Batı Trakya’ya etkisi ve bu hususta yaşanan ihtilaf ile ilgili bkz. Sebahattin Abdurrahman, ‘Batı Trakya Türk Azınlık Eğitiminde Arap Harflerinden Latin Harflerine Geçişe Verilen Tepkiler’, *The XIXth Congress of Turkish History* (3-7 October 2022) 709-728.

İskeçe Türk Birliği Tüzüğü'nün 27. maddesinin tüzükte belirtilen hedeflere aykırı yayınlar ve paylaşımlar için üyelikten ihraç yaptırımı öngörmesi, Yargıtay tarafından derneğin feshi için bir sebep olarak sunulmaktadır. Kanaatimizce bu bağlamda üzerinde durulması gereken husus, üyeler üzerinde derneklerin disiplin yetkisi ile ifade hürriyeti arasında bir denge kurulması ihtiyacıdır. Zira dernek üyeliği, kişiyi ifade hürriyetinden yoksun bırakmadığı gibi ifade özgürlüğü de derneklerin üyeler üzerindeki denetim mekanizmasını anlamsızlaştıracak şekilde değerlendirilmemelidir. Konuya dair AİHM içtihadı; dernek kurma özgürlüğünü koruyan AİHS 11. maddenin katılmak isteyen herkesin ilgili derneklere ve örgütlere kabul edilmesi şeklinde bir yükümlülük getirmediğini belirtmektedir. Nitekim ortak amaçlar, idealler ve değerler etrafında kurulan derneklerin üyelik üzerinde herhangi bir kontrolünün olmaması durumunda dernek kurma özgürlüğünün etkin biçimde kullanımı imkansızlaşmaktadır⁵⁶. Bu bağlamda İskeçe Türk Birliği'nin de derneğin hedefleri ile uyumsuz yayınlar yapmamlarını üyelerinden beklemesi anlaşılır bir durumdur. Söz konusu kişilerin, dernek üyesi olmaksızın bu tür yayınları yapabilecek oldukları da düşünüldüğünde bu maddenin ifade hürriyeti açısından bir sorun oluşturduğunu belirtmek isabetli değildir. İlgili derneğin ihraç sürecinin tamamen mantıksız gerekçelere dayanması veya keyfi bir şekilde gerçekleşmesi durumunda üyelerin ifade hürriyeti açısından hukuka aykırılıktan söz etmek mümkündür fakat söz konusu Yargıtay kararında buna dair herhangi bir veri sunulmamıştır.

Yargıtay kararında azınlığın etnik kimliğine dair benimsenen yadsıyıcı tutum, AİHM'in azınlık haklarına dair perspektifinden uzak bir yaklaşım içermektedir. Derneğin feshinin Yargıtay tarafından AİHS 11. maddedeki sınırlama sebeplerine atıfta bulunularak haklılaştırılması ise AİHS yorumu hususunda AİHM'in otantik yorum bağlamındaki üstünlüğü ile uyumsuzdur. Nitekim AİHS'in yaşayan bir belge olmasını sağlayan AİHM yorumları, Sözleşmenin icrası bağlamında kritik bir öneme sahiptir. Yargıtayın yaklaşımı ise AİHS'in sınırlama sebeplerinin güvenlikçi ve kuşkucu bir

⁵⁶ Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v. The United Kingdom, App no. 11002/05, ECtHR 27 February 2007 (Fourth Section).

paradigma üzerinden yorumlandığını göstermektedir. Konuya ilişkin AİHM kararı ile açıkça uyumsuz olan bu tutum, AİHM kararlarının etkin biçimde icrası açısından bir sorun teşkil etmektedir⁵⁷.

VI. SONUÇ YERİNE: AİHS BAĞLAMINDA VE KAPSAYICI BİR ZEMİNDE AZINLIK KİMLİĞİNİ TEKRAR DÜŞÜNMEK

Azınlık topluluklarının tarifine dair net ve uzlaşmış bir tanımın mevcut olmaması, konuya dair analiz edilmesi ve tartışılması gereken bir hususu oluşturmaktadır. Yunan makamlarının buna dair argümanı, Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi de dahil olmak üzere çeşitli uluslararası sözleşmelerde ulusal azınlık kavramının tanımlanmadığını vurgulamaktadır. Ulusal mevzuatlarda ulusal azınlık kavramını benimsemek veya azınlık topluluklarının resmi olarak tanınmasına dönük bir usul ihdas etmek yönünde Sözleşmeye taraf devletlere bir yükümlülük yüklenmediği bu kapsamda ifade edilmektedir⁵⁸. Gerçekten de azınlık topluluklarına ilişkin tanımda bulunma ile ilgili güçlülük de bağlantılı olarak devletlere bir takdir alanının bırakıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim dilsel, dinsel, mezhepsel ve geleneksel açıdan farklılıkların bulunması ve bu unsurlar arasında kesişimselliklerin mevcut olması; azınlık kavramını tanımlamayı güçleştirmektedir. Şu hâlde bu durum, azınlık kavramının içeriğini daraltmaktan ziyade

⁵⁷ İlgili AİHM kararları çerçevesinde İskeçe Türk Birliğine ilişkin eski halin iadesinin (restitutio in integrum) sağlanamaması, Avrupa Konseyi nezdinde konuya dair gündemin sürmesine yol açmıştır. Bir çözüm sağlanması amacıyla oluşturulan Uzmanlar Komitesi, Yunanistan'ın takip edebileceği yöntemler hususunda bazı önerilerde bulunmuştur. İlgili raporun da belirttiği üzere derneklerin önceden izin alınmaksızın kurulacağını ve ancak yargı kararıyla feshedilebileceğinin anayasada öngörülmesi sebebiyle derneklerin tescili ve feshi üzerinde idari bir kontrol mekanizmasının kurulması, bir anayasa değişikliğini gerektirmektedir. Rapor kapsamında değinilen önerilerden bir diğerini ise derneklerin tescili yetkisinin hukuk mahkemelerinden idare mahkemelerine devredilmesi oluşturmaktadır. Bu öneri, maddi hukuk ve usul hukuku kapsamında kanun değişikliklerini gerektirmektedir. Bir diğer öneri, derneklerin tescili yetkisinin yargı organlarından idari makamlara devredilmesine dairdir. Tescil ile görevli makamın yetkisinin de mevzuatta öngörülen usulî şartların yerine getirilip getirilmediği konusuyla sınırlı tutulması önerilmektedir. Derneklerin tescili ve feshi hususunda bir genel hükmün Medeni Kanuna eklenmesi ve bunun uluslararası insan hakları standartları ve AİHM içtihadı ile uyumlu olarak yorumlanacağını belirtilmesi de öneriler arasında yer almaktadır. Rapordaki son öneri ise AİHM içtihatları ve ilgili standartlar konusunda hukukçular için eğitim programları düzenlenmesine yöneliktir. Uzmanlar Komitesi, AİHM içtihatlarına dair eğitim programlarının kesinlikle sunulması gerektiğini belirtmiş, diğer önerilere ilişkin ise uygun bir kombinasyonun sağlanmasını tavsiye etmiştir. Committee of Experts, 'Committee of Experts Report on the Progress of the Execution of the Bekir Ousta and Others v. Greece group of cases' (23 May 2025) DH-DD(2025)604: Communication from Greece.

⁵⁸ Thomas Hammarberg, 'Report: CommDH(2009)9' (19 February 2009).

daha geniş ve hak temelli bir perspektiften konuya yaklaşmayı gerektirmektedir. Azınlık kavramı konusunda ülkelere tanınan takdir yetkisinin keyfi bir tutum benimsemeyi, ifade hürriyetini ve dernek kurma özgürlüğüne ilişkin aşırı ölçüde müdahaleleri haklı çıkarmayacağı açıktır. Yunan makamlarının atıfta bulunduğu Gorzelik kararının Polonya'daki azınlıkların temsilini koruma amaçlı seçim barajından muafiyet olgusuna ilişkin olması, bu bakımdan önemlidir. Batı Trakya'daki azınlığın etnik kimliğine referansla dernek kurulmasının böyle bir sonuç üretmediği de düşünüldüğünde Yunan makamlarının bu konudaki tutumunun AIHS standartları çerçevesinde makul bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkün değildir⁵⁹.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg'in Yunanistan'daki azınlık haklarına ilişkin raporu, konuya ilişkin önemli veriler sunmaktadır. İnsan Hakları Komiseri; Avrupa Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Komisyonu'nun (ECRI) Yunanistan hakkındaki üçüncü raporuna referansla Makedon, Türk veya başka bir kimlik ile kendisini tanımlayan kişilerin olumsuz tutumlarla karşılaşabildiğini belirtmektedir. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin gözlemleri de resmi olarak tek bir topluluğun azınlık topluluğu olarak tanınmasının diğer topluluklar açısından sorun oluşturduğu yönündedir. İnsan Hakları Komiseri, Roman kökenli kişilerin Yunan makamları tarafından azınlık olarak değil, "savunmasız bir sosyal grup" olarak kabul edildiğini de eklemektedir⁶⁰. Yunan makamlarının ilgili rapora dair görüşleri ise Yunanistan'da azınlık topluluğu olarak sadece Trakya Müslümanlarının tanınmasını içeren yaklaşımı sürdüren bir tutum ihtiva etmektedir. Yunan makamları; Trakya Müslümanlarının 1927'den itibaren neredeyse bütün genel seçimlerde vekil çıkardıklarını, Trakya'daki yerel yönetimlerde görev aldıklarını, ayrıca üniversitelerde ve kamu sektöründe azınlık mensuplarının istihdamı için binde beş oranında kotaların yer aldığını belirtmektedir. Makedon kimliğinin bir azınlık topluluğu olarak tanınmasına dönük beklentiye ise Yunan makamlarının açıkça reddettikleri görülmektedir. Zira bu talepler, Yunan makamları tarafından "sözde Makedon azınlığın varlığına ilişkin

⁵⁹ Buna ilişkin Gorzelik kararı için bkz. Gorzelik & Others v. Poland, (App no 44158/98) ECHR 17 February 2004 (Grand Chamber).

⁶⁰ Hammarberg (n 58).

iddialar” olarak tanımlamış, Yunanistan’da böyle bir azınlığın yer almadığını öne sürülmüştür⁶¹.

Yunanistan’ın demokratik standartlarına ilişkin verilerin azınlık hakları bağlamında ele alınması mümkündür. Örneğin Freedom House’un 2024 tarihli raporu, Yunanistan’ı “özgür” ülkeler arasında belirtmekte ve bu tespitini Yunan parlamenter demokrasisi, siyasi partiler arasında adil rekabet koşulları ve sivil özgürlüklerin korunması üzerinden gerekçelendirmektedir. Fakat etnik ve dini azınlıklara ilişkin endişe verici hususların bulunduğu da rapor kapsamında ifade edilmektedir. Freedom House’a göre Batı Trakya’daki Müslüman azınlık, siyasi haklarını kullanabilse de azınlığın etnik kimliğinin resmi olarak tanınmasına ve etnik kimliğe referansta bulunan isimlerle dernek kurulmasına yönelik girişimler engellenmektedir. Bu derneklerin resmi olarak tanınmamasına rağmen faaliyet gösterebiliyor olmaları ise konunun bir başka boyutu olarak eklenmektedir⁶². AB kurumları arasında yer alan Ekonomik ve Sosyal Komite’nin 5-6 Mayıs 2022 tarihli raporu, Türk ve Makedon azınlıkların isimlerini açıkça kullanarak örgütlenmenin önündeki engellemelerden söz etmektedir. Yunan Yargıtayının bu kısıtlamaları kamu düzeninin korunması gerekçesi ile haklı görmesinin neticesinde bu alandaki AİHM kararlarının uygulanmaması da bir sorun olarak ele alınmaktadır⁶³.

Yunan demokrasisine ilişkin olumlu verilerin varlığı, azınlık kimliğine dair sorunların çözülmüş olduğu anlamına gelmemektedir. Bu husustaki güvenlikçi ve kuşkucu paradigma, çoğulcu bir demokrasinin güçlenmesi bakımından bir problem teşkil etmektedir. Nitekim azınlık kimliğinin salt dinsel temelde tanınması, azınlık kavramının barındırdığı çoğul ve kapsamlı boyutları yadsımak anlamına gelmektedir. Tayin edilmiş

⁶¹ ibid.

⁶² Freedom House, ‘Freedom in the World 2024: Greece Country Report’ (Freedom House, 2024) <<https://freedomhouse.org/country/greece/freedom-world/2024>> accessed 13.05.2025. İlgili derneklerin resmi olarak tanınmamasına rağmen faaliyetlerini sürdürebilmesi, bu konuyu salt teknik ve prosedürel bir sorun olarak görmeyi gerektirmemektedir. Zira bu durum; ilgili derneklerin faaliyetlerini güçleştirmekte, dahası bu dernekleri radikal-sağ çevrelerin hedefi haline getirebilmektedir. Evelin Verhás, *Batı Trakya’daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi* (Avrupa Azınlık Hakları Grubu, Eylül 2019) 9.

⁶³ European Economic and Social Committee, ‘Fundamental Rights and the Rule of Law: Report on the Visit to Greece’ (5-6 May 2022) <<https://govwatch.gr/wp-content/uploads/2022/10/qe-07-23-164-en-n.pdf>> accessed 15.05.2025.

müftülük makamı da düşünüldüğünde azınlık kimliğinde tek referans olarak dinsel kimliğin nazara alınmasının ayrıca bir problem olarak görülmesi mümkündür. Çünkü salt dinsel temelde bir azınlık topluluğu olarak kabul edilen Batı Trakya azınlığının müftülerini seçme hakkı da tanınmamaktadır⁶⁴. Bu durum, resmi nitelikli işlemler ve protokol usullerinde tayin edilmiş olan müftülerin yer almasını beraberinde getirmekte ve azınlık hakları bakımından bir başka sorun başlığını teşkil etmektedir. Konu bağlamında dikkat çekici olan bir diğer husus ise Türk tabirini kullanan derneklerin karşılaştığı durumlardan farklı olarak Pomak ve Roman tabirlerini kullanan derneklere dair Yunan makamlarının olumsuz bir tutum benimsemediğinin aktarılmasıdır⁶⁵. Bu durum, azınlık mensuplarının etnik kimlikleri üzerinden teşkilatlanmaları konusunda tutarlı ve yeknesak bir politikanın da geliştirilemediğini göstermektedir⁶⁶.

Azınlık kavramının barındırdığı kapsamlı anlam yükü; bu olgunun kültürel, dilsel ve dinsel boyutlarının çoğulcu bir perspektifle ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu da Batı Trakya azınlığını oluşturan Türklerin, Pomakların ve Romanların kendilerini tanımlama ve ifade etme haklarının dernek kurma hürriyeti ile ilişkili olarak muhafazasını gerektirmektedir. Azınlık toplumuna mensup bireyler arasındaki farklılıklar, bu konudaki çeşitliliği gözetken hak temelli bir yaklaşımı lüzumlu kılmaktadır. Nitekim Batı Trakya

⁶⁴ Seçilmiş müftülük ve tayinli müftülük makamları arasındaki ayrılık ve müftülük sorunu hakkında bkz. Ali Dayıoğlu, 'An Ongoing Debate in Turkish-Greek Relations: Election of the Muftis in Greece', (2019 Temmuz) 8:1 Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi/Journal of Balkan Research Institute, 37-59.

⁶⁵ AİHM'in İskeçe Türk Birliğine ilişkin kararında başvurucuların bu yöndeki iddiaları aktarılmaktadır. Buna göre Romanlar ve Pomaklar tarafından kurulan dernekler, kamu kurumları tarafından müsamaha ile karşılanmaktadır. Tourkiki Enosi Xanthis and Others v. Greece, App no. 26698/05, ECtHR 27 March 2008 (First Section). Pomak ve Roman derneklerinin kayıt konusunda sorun yaşamadıkları, hatta resmi makamlar tarafından teşvik edildiği hususunda bkz. Federation of Western Thrace Turks in Europe, 'The restrictive legislation threatening the freedom of association in Greece and the problem of execution of ECtHR judgments concerning the Turkish community in Western Thrace' UN Document: A/HRC/40/NGO/66 (8 February 2019). Pomak kimliği etrafındaki teşkilatlanma süreci ile ilgili bkz. Evangelos Avdikos, 'Seeking Borders and Their Mythology in Western Thrace, Greece', (2015) 62 Folklore: Electronic Journal of Folklore 128-130 <<https://www.folklore.ee/folklore/vol62/avdikos.pdf>> accessed 12.05.2025. Yunan ve Türk milliyetçiliğinin Pomak kimliğine dair yaklaşımı hakkında bkz. Olga Demetriou, 'Prioritizing 'ethnicities: The uncertainty of Pomak-ness in the urban Greek Rhodope', (1 January 2004) 27:1 Ethnic and Racial Studies 95-119.

⁶⁶ Bu politikanın ana hatlarını; dernekler tarafından "Türk" tabirinin kullanılmasına ve Slav-Makedon kültürel mirasına dair olumsuz bir yaklaşım ile Batı Trakya'daki Pomak kimliğinin teşvik edilmesi oluşturmaktadır. Stephanos Stavros, 'Minority associations win repeated victories in Strasbourg but will Greece ever comply with the relevant judgments? – Part II' (1 July 2022) <<https://ohrh.law.ox.ac.uk/minority-associations-win-repeated-victories-in-strasbourg-but-will-greece-ever-comply-with-the-relevant-judgments-part-ii/>> accessed 11.05.2025.

azınlığının büyük bölümü kendisini Türk olarak ifade etmekte iken bir kısmı Pomak ve Roman kimliğini ayrı bir etnik kimlik olarak benimsemektedir⁶⁷. Keza azınlığın büyük bir kısmının Sünni olmasına karşılık diğer bir kısmının Bektaşî olması, mezhepsel farklılıkların da yadsınmamasını gerektirmektedir⁶⁸. Dolayısıyla azınlık içindeki farklılıkları da ortaklıkları da göz önünde tutarak demokratik ve çoğulcu bir toplum içinde teşkilatlanma hakkını koruyan bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Bireylerin öz-tanımlama hakkının korunması, azınlık kavramının bir tür kimliksel hapisaneyeye dönüşmesini önlemektedir. Zira kişilerin; ülkedeki nüfusun geri kalan kısmı ile yoğun bir yakınlık hissetmesi, özcü ve kültüralist tutumlar neticesinde sabitlenmek istememesi de mümkündür. Bu durum, azınlığın kültürel kimliğini nazara alırken bireysel otonomiye de yadsımayan dengeli bir yaklaşımın gerekliliğine işaret etmektedir⁶⁹. Batı Trakya'daki azınlığın etnik bağlamdaki içsel farklılıkları ise tutarlı ve çoğulcu bir yaklaşım ile ele alınmak durumundadır. Zira belirli kimliklerin ifade edilmesinin özellikle teşvik edilmesine karşılık diğer kimliklerin benimsenmesinin engellenmesi şeklindeki bir yaklaşım, makul bir tutumu ifade etmemektedir.

⁶⁷ ABD'nin Yunanistan'a ilişkin 2016 tarihli İnsan Hakları Raporu, Pomak ve Roman kimliğinin reddedilmesine yönelik olarak Türk toplumunun bir kısmından kaynaklanan sosyal baskılara ve teşviklere de değinmektedir. Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 'Country Reports on Human Rights Practices: Greece 2016 Human Rights Report', 30. ABD'nin ilgili raporu, dönemin Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Başkanı tarafından azınlığın sorunlarına kısaca ve yüzeysel de olsa değinmekle birlikte azınlığın demografik yapısı konusunda Yunan resmi tezini tekrar etmekle eleştirilmiştir. 'Habipoğlu, ABD Raporunu Eleştirdi' Gündem (10 Mart 2017) 9. Türk kimliğinden ayrı olarak Pomak ve Roman etnik kimliğinin inkarına yönelik sosyal baskı ve teşviklere dair ifadelerle son olarak 2019 tarihli İnsan Hakları Raporunda yer verilmiş, sonraki tarihlerde hazırlanan raporlarda bu yönde ifadeler yer almamıştır.

⁶⁸ Yunanistan'daki Bektaşî toplumu hakkında bkz. Giorgos Mavrommatis, 'Bektashis in 20th Century Greece' (2008) 40 *Turcica* 219-251.

⁶⁹ Batı Trakya Müslümanlarına İslam hukukunun uygulanmasının seçimler hale getirilmiş olması, bu bağlamda makul bir yaklaşımı ifade etmektedir. Böylelikle azınlığın kültürel ve dinsel kimliğinin asimilasyona karşı korunması hassasiyeti ile bireysel otonomi ve kanun önünde eşitlik prensibi arasında isabetli bir çözüm bulunmuştur. Yunanistan hakkında AİHM'nin vermiş olduğu hak ihlali kararının ardından Batı Trakya'da İslam hukukunun uygulanmasının seçimler hale gelmesine dönük bir reform gerçekleştirilmiştir. İlgili AİHM kararı için bkz. Molla Sali v. Greece (App no. 20452/14) ECtHR 19 December 2018 (Grand Chamber). Batı Trakya'da İslam hukukunun uygulanmasına dair reform hakkında bkz. 'Sharia courts' powers to be limited', *Ekathimerini* (9 January 2018) <<https://www.ekathimerini.com/news/224763/sharia-courts-powers-to-be-limited/>> accessed 14.05.2025.

Etnik-kültürel kimliklerin ifade edilmesini ve bu çerçevede teşkilatlanmayı yadsıyan bir tutum; anayasal, eşit yurttaşlık konsepti ve çoğulcu bir demokrasinin gereği ile uyumlu bir çizgiyi ifade etmemektedir. Albaylar Cuntası döneminde azınlık mensuplarına dair sertleşen politikanın⁷⁰ ilerleyen dönemdeki demokratik adımlar ile belirli bir değişim geçirmesi, önemli bir noktayı teşkil etmektedir. Fakat halihazırdaki tablo da azınlık mensupları açısından birtakım sorunların varlığını göstermektedir.

İskeçe Türk Birliğine ilişkin karar başta olmak üzere ilgili AİHM kararlarının icrasına dair problemler, Yunanistan'ın hukuki yükümlülükleri açısından ayrıca sorunsallaştırılabilecek hususları ihtiva etmektedir⁷¹. Nitekim AİHS'in 46. maddesi gereği Yunanistan'ın taahhüdü, AİHM kararları ile uyumlu bir zeminin ihdasını lüzumlu kılmaktadır. Bu durum, mevzuatın AİHM ile uyumlu biçimde yorumunu ve gerekli durumlarda da mevzuat değişikliğini gerektirmektedir. Bu yaklaşım, uluslararası antlaşmaları Yunan iç hukukunun bir parçası olarak ifade eden anayasanın 25. maddesinin de bir gereğini ifade etmektedir⁷².

Azınlık kavramının tanımına ve kapsamına ilişkin tam anlamıyla bir uzlaşının bulunmaması, azınlık kimliğine dair hakların icrası hususundaki takdir yetkisinin keyfi biçimde kullanılabileceği anlamına gelmemektedir. Dilsel, dinsel, etnik ve kültürel olarak çeşitli nesnel unsurlarla ve kişilerin aidiyet beyanları ile ilişkili olan azınlık kavramı, Sözleşme kapsamında tanınan ve içtihadî olarak geliştirilen hakların etkin biçimde uygulanmasını sağlayacak şekilde ele alınmak durumundadır. Demokratik bir toplumun varlığı ile çoğulculuğu ilişkilendiren AİHM'in yaklaşımı⁷³, azınlık içindeki çeşitliliği göz

⁷⁰ Georgios Niarchos, 'Continuity and Change in the Minority Policies of Greece and Turkey' (2006) 6 (1) Studies in Ethnicity and Nationalism 34.

⁷¹ AİHM kararlarının etkin biçimde icrası; Yunanistan'ın hukuk düzeninin AİHS standartları ile uyumlulaştırılmasını, AİHS tarafından güvence altına alınan hakların ihlal edilmesinin önlenmesini ve temyiz başvurularının azalması sebebiyle AİHM'nin daha verimli çalışabilmesini sağlamak bakımından özel bir öneme sahiptir. Greek National Commission for Human Rights (GNCHR), 'Execution of ECHR Decisions: A Practical Guide for Monitoring Compliance in Greece' (GNCHR, 2021).

⁷² The Constitution of Greece (Hellenic Parliament, 2022) <<https://www.hellenicparliament.gr/en/vouli-ton-ellinon/to-politevma/syntagma/>> accessed 10.05.2025.

⁷³ Çoğulculuk, demokratik bir toplumun varlığı için vazgeçilmez bir unsurdur. Handyside v. United Kingdom, (App no. 5493/72) ECtHR 7 December 1976 (Plenary). Çoğulculuk, AİHM tarafından "yüzyıllar boyunca büyük bedeller harcanarak kazanılan demokratik toplumun ayrılmaz bir parçası" olarak tanımlanmıştır. Kokkinakis v. Greece, (App no. 14307/88) ECtHR 25 May 1993.

önünde tutmak için bir zemin oluşturmaktadır. Batı Trakya'daki Müslüman azınlığın büyük bölümünün kendilerini Türk olarak tanımladığı ve bu olgunun tarihsel ve kültürel unsurlarla da desteklendiği göz önüne alındığında azınlık mensuplarının etnik kimlikleri teşkilatlanmasının engellenmesi makul görünmemektedir. Bu durum, etnik kimliğin ifadesine dair AİHM'nin genel yaklaşımıyla ve spesifik olarak Yunanistan'daki Türk toplumunu ilgilendiren AİHM kararlarıyla çelişmektedir.

Azınlık mensuplarının kimlik hakkı, ilgili kişilerin aidiyet beyanlarını ve kimliklerini oluşturan nesnel unsurları görmezden gelmeyen bir yaklaşımı gerektirmektedir. Bu durum, etnik kimliklerin ifadesini ve bu doğrultuda teşkilatlanmayı kamu düzeni ve güvenliği açısından başlı başına bir tehdit olarak telakki etmemeyi lüzumlu kılmaktadır. Kişiler için belirli bir kimliğin tayin edilmesi yerine azınlık mensuplarının kimliklerine ilişkin unsurların kapsamlı, çoğulcu ve hak temelli bir yaklaşımla tanınmasını ifade eden bir perspektif; çözüm olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman S, 'Batı Trakya Türk Azınlık Eğitiminde Arap Harflerinden Latin Harflerine Geçiş Verilen Tepkiler' *The XIXth Congress of Turkish History* (Ankara 3–7 October 2022) 709–728.
- Ahmet İ, *Rodop Milletvekili İlhan Ahmet'in 2015-2019 Meclis Çalışmaları: İskeçe Türk Birliği* (Komotini-Gümülcine 2018).
- Atakan A, 'Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Takdir Yetkisi Doktrinine İlişkin Bir İnceleme' (2010) *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 16 (3-4) 29-36.
- Avdikos E, 'Seeking Borders and Their Mythology in Western Thrace, Greece' (2015) 62 *Folklore: Electronic Journal of Folklore* 128.
- Boussiakou I-K, 'The Legal Status of the Muslim Minority in Western Thrace: Efficacy of the Present Regime in the Light of Current International Human Rights Law' (PhD thesis, University of Kent 2003).

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, ‘Country Reports on Human Rights Practices: Greece 2016’ <<https://www.state.gov/reports/2016-country-reports-on-human-rights-practices/greece/>> accessed 13.05.2025.

Capotorti F, *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities* (United Nations 1979) (UN Doc. E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1).

Chryssogonos K, ‘Issues of Freedom of Association in the Case-Law of the European Court of Human Rights and of National Courts’ (2015-2016) (9) *Annuaire international des droits de l'homme* 107-111.

Committee of Experts, ‘Committee of Experts Report on the Progress of the Execution of the *Bekir Ousta and Others v Greece* Group of Cases’ (23 May 2025) DH-DD (2025) 604.

Committee of Ministers, ‘Notes on the Agenda: CM/Notes/1331/H46-12 *Bekir-Ousta and Others v Greece*’ (1331st meeting, Ministers’ Deputies, 4–6 December 2018).

Committee of Ministers, ‘Notes on the Agenda: CM/Notes/1411/H46-14 *Bekir-Ousta and Others group v Greece*’ (1411th meeting, Ministers’ Deputies 16 September 2021).

Conference on Security and Cooperation in Europe, ‘Report of the CSCE Meeting of Experts on National Minorities’ (Geneva 1991) <<https://www.osce.org/files/f/documents/4/3/14588.pdf>> accessed 16.04.2025.

Constitution of Greece (Hellenic Parliament 2022) <<https://www.hellenicparliament.gr/en/vouliton-ellinon/to-politevma/syntagma/>> accessed 10.05.2025.

Constitution of the Republic of North Macedonia (Assembly of the Republic of North Macedonia 2025) <https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nsp> accessed 04.05.2025.

Dayıoğlu A, ‘An Ongoing Debate in Turkish-Greek Relations: Election of the Muftis in Greece’ (2019) 8(1) *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* 37.

Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities (UN GA Res 47/135, 18 December 1992) <<https://ihd.org.tr/en/declaration-on->

the-rights-of-persons-belonging-to-national-or-ethnic-religious-and-linguistic-minorities/> accessed 10.05.2025.

Demetriou O, ‘Prioritizing “Ethnicities”: The Uncertainty of Pomak-ness in the Urban Greek Rhodoppe’ (2004) 27(1) Ethnic and Racial Studies 95.

Demiralp O, ‘Azınlıklar Hukuku’ (2002) 23 Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History 21.

Dimitras P, ‘Communication on the execution of Bekir-Ousta and others group of cases against Greece (Application No. 35151/05)’ (3 June 2020).

———, ‘Council of Europe Threatens Greece with New Action if Turkish Minority Associations Are Not Reinstated, Following GHM Recommendation’ (Greek Helsinki Monitor, 10 June 2022) <https://greekhelsinki.wordpress.com/2022/06/10/2-137/> accessed 09.05.2025.

European Economic and Social Committee, ‘Fundamental Rights and the Rule of Law: Report on the Visit to Greece’ (5–6 May 2022) <<https://govwatch.gr/wp-content/uploads/2022/10/qe-07-23-164-en-n.pdf>> accessed 15.05.2025.

Federation of Western Thrace Turks in Europe, ‘Rejecting the Registration of Turkish Minority’s Organisation in Greece’ (minoritymonitor.eu, 26 July 2019) <<https://minoritymonitor.eu/case/Rejecting-the-Registration-of-Turkish-Minoritys-Organisation-in-Greece>> accessed 07.05.2025.

———, ‘The Restrictive Legislation Threatening the Freedom of Association in Greece and the Problem of Execution of ECtHR Judgments Concerning the Turkish Community in Western Thrace’ UN Doc A/HRC/40/NGO/66 (8 February 2019).

Framework Convention for the Protection of National Minorities (opened for signature 1 February 1995, into force 1 February 1998) ETS No 157 <<https://rm.coe.int/168007cdac> accessed> accessed 16.04.2025.

Freedom House, *Freedom in the World 2024: Greece Country Report* <<https://freedomhouse.org/country/greece/freedom-world/2024>> accessed 13.05.2025.

Greek National Commission for Human Rights, *Execution of ECHR Decisions: A Practical Guide for Monitoring Compliance in Greece* (GNCHR 2021).

Habipoğlu, ‘ABD Raporunu Eleştirdi’ (10 March 2017) Gündem 9.

Hammarberg T, ‘Report: CommDH (2009) 9’ (19 February 2009).

Human Rights Committee, ‘CCPR General Comment No 23: Article 27 (Rights of Minorities)’ (8 April 1994).

Hüseyinoğlu A, ‘Impacts of Transition from an Official Greek Viewpoint: The Case of the Turkish Muslim Minority in Western Thrace-Greece (1923–1933)’ (2012) METU Studies in Development 90–91.

İnceoğlu S, *Adil Yargılanma Hakkı: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-4* (Council of Europe Ankara Programme Office 2018).

Karagiannis E, ‘The Pomaks in Bulgaria and Greece: Comparative Remarks’ (2012) 8 Euxeinos 19–24.

Kapza T, ‘Freedom of Association in Western Thrace-Greece’ (OSCE Supplementary Human Dimension Meeting, Vienna 8–9 November 2012) 3
<<https://www.osce.org/files/f/documents/6/d/97061.pdf>> accessed 04.05.2025.

Mavrommatis G, ‘Bektashis in 20th-Century Greece’ (2008) 40 Turcica 219.

Niarchos G, ‘Continuity and Change in the Minority Policies of Greece and Turkey’ (2006) 6(1) Studies in Ethnicity and Nationalism 30-48.

Office for Democratic Institutions and Human Rights, *Guidelines on Freedom of Association, Office for Democratic Institutions and Human Rights* (OSCE 2015).

Oran B, *Küreselleşme ve Azınlıklar* (İmaj 2009).

Öztürk A, ‘The Evolution of the Minority Rights and the Continuity and Change of the Greek Minority Policies in Western Thrace’ (MA thesis, Middle East Technical University 2005).

Rozakis C L, ‘The international protection of minorities in Greece’ in Featherstone K and Ifantis K (eds), *Greece in a Changing Europe: Between European Integration and Balkan Disintegration?* (Manchester University Press 1996) 95–116.

‘Sharia Courts’ Powers to Be Limited’ *Ekathimerini* (9 January 2018) <<https://www.ekathimerini.com/news/224763/sharia-courts-powers-to-be-limited/>> accessed 14.05.2025.

Stavros S, ‘Minority Associations Win Repeated Victories in Strasbourg but Will Greece Ever Comply with the Relevant Judgments? – Part II’ (Oxford Human Rights Hub, 1 July 2022) <<https://ohrh.law.ox.ac.uk/minority-associations-win-repeated-victories-in-strasbourg-but-will-greece-ever-comply-with-the-relevant-judgments-part-ii/>> accessed 11.05.2025.

Taşçı M F, ‘Hâkim Atamalarındaki Usulsüzlüklerin Yasayla Kurulmuş Mahkemede Yargılanma Hakkına Etkisi: İlgili AİHM Kararlarının İncelenmesi’ (2024) 11(1) İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 48.

The Prespa Agreement (adopted 17 June 2018, entered into force 12 February 2019) UNTS I-55707.

Toluner S, ‘Lozan Barış Andlaşması ve Azınlıkların Korunması Sorunu’ (1995) (15)1 MHB 69-94.

Treaty of Lausanne (signed 24 July 1923, entered into force 6 August 1924) 28 LNTS 11.

Minority Rights Group, ‘Turks and Pomaks in Greece’ (*World Directory of Minorities and Indigenous Peoples*, September 2018) <<https://minorityrights.org/communities/turks-and-pomaks/>> accessed 14.04.2025.

United Communist Party of Turkey and Others v Turkey App no 133/1996/752/951 (ECtHR, 30 January 1998).

Venice Commission, ‘Report on Non-Citizens and Minority Rights’ CDL-AD (2007) 001 (Venice, 15–16 December 2006) 38.

Verhás E, ‘Batı Trakya’daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi’ (European Minority Rights Group, September 2019).

‘Written Statement* Submitted by the Federation of Western Thrace Turks in Europe, a Non-Governmental Organization in Special Consultative Status’ UN Doc A/HRC/19/NGO/58 (22 February 2012) 2–3.

Xanthi Turkish Union, ‘Letter on the Execution of *Bekir-Ousta and Others* Group of Cases Against Greece (Application No 35151/05)’ (16 November 2018).

Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol (30 January 1923) <<http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-sozlesmesi/>> accessed 23.05.2025.

Zafar N, ‘The Doctrine of the Margin of Appreciation in Regional Human Rights Courts’ (2023) RSIL Law Review 7, 108-134.

KARARLAR

Areios Pagos, *Decision No 840/2021* (24 August 2021) Communication from Greece to the Committee of Ministers, Council of Europe, DH-DD(2021)869.

Associated Society of Locomotive Engineers & Firemen (ASLEF) v United Kingdom App no 11002/05 (ECtHR, 27 February 2007).

Bączkowski and Others v Poland App no 1543/06 (ECtHR, 3 May 2007).

Bekir Usta and Others v Greece App no 35151/05 (ECtHR, 11 October 2007).

Ciubotaru v Moldova App no 27138/04 (ECtHR, 27 April 2010).

Emin and Others v Greece App no 34144/05 (ECtHR, 27 March 2008)

Gorzelik and Others v Poland App no 44158/98 (ECtHR, 20 December 2001) (Fourth Section).

—— App no 44158/98 (ECtHR, 17 February 2004) (Grand Chamber).

Handyside v. United Kingdom App no. 5493/72 (ECtHR 7 December 1976) (Plenary).

Macedonian Organisation Ilinden-PIRIN and Others v. Bulgaria App nos. 41561/07 and 20972/08 (ECtHR 18 October 2011) (Fourth Section).

Kokkinakis v. Greece App no. 14307/88 (ECtHR 25 May 1993).

Marckx v. Belgium App no. 6833/74 (ECtHR, 13 June 1979) (Plenary).

Molla Sali v Greece App no 20452/14 (ECtHR, 19 December 2018) (Grand Chamber).

Sadık v Greece App no 18877/91 (ECtHR, 15 November 1996).

Sejdić and Finci v Bosnia-Herzegovina App no 27996/06 and 34836/06 (ECtHR, 22 December 2009) (Grand Chamber).

Sidiropoulos and Others v Greece App no 57/1997/841/1047 (ECtHR, 10 July 1998).

Socialist Party and Others v Turkey App no 20/1997/804/1007 (ECtHR, 25 May 1998).

Stankov and United Macedonian Organisation Ilinden v Bulgaria App no 29221/95 and 29225/95 (ECtHR, 2 October 2001).

Tyrer v. United Kingdom (App no 5856/72) (ECtHR 25 April 1978).

Tourkiki Enosi Xanthis and Others v Greece App no 26698/05 (ECtHR, 27 March 2008) (First Section).

Türk Anayasa Mahkemesi, E 2002/1, K 2008/1 (29 Ocak 2008).

United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey App no 133/1996/752/951 (ECHR 30 January 1998) (Grand Chamber).